

GEMİLERİN İHTİYATI HACZI

PRECAUTIONARY ARREST OF SHIPS

Mehmet Ali AKSOY*

Özet: 6762 Sayılı TTK döneminde, cebri icraya ilişkin kurallar ve bu bağlamda geminin ihtiyati haczi; Alman Hukuk'undan ve milletler arası sözleşmelerden kaynaklanan maddi hukuk kuralları ve İsviçre'den iktibas edilen usul hukuku kuralları nedeniyle deniz ticaret hukukunun en tartışmalı kısmını oluşturmakta idi.¹ Bu nedenle TTK'nin söz konusu kısmında köklü reforma gidilmiş ve Türkiye'nin taraf olmamasına rağmen TTK düzenlemelerine 1999 Tarihli Sözleşme² esas alınmıştır.³

Anahtar Kelimeler: Geminin İhtiyati Haczi, Kardeş Geminin İhtiyati Haczi, Serbest Bırakılan Geminin Yeniden veya Aynı Alacak İçin İhtiyati Haczi, Aynı Deniz Alacağı İçin Kardeş Geminin İhtiyati Haczi

Abstract: During the Turkish Commercial Code (TCC) (no. 6762) period, rules on enforcement and in this context precautionary arrest of the ship was the most controversial part of the maritime law. Because of the fact that substantive law rules adapted from German Law and international conventions and the procedural law rules adapted from Swiss Law. For this reason, TCC (6102) provisions were reformed radically and although Turkey is not a participant, the Turkish Commercial Code provisions are excerpted from the Convention on Arrest of Ships, 1999.

Keywords: Precautionary Arrest of Ships, Precautionary Arrest of Sister Ships, Right of Rearrest, Right of Multiple Arrest

* Dr., Gazi Üniversitesi Tapu Kadastro Yüksek Okulu Ticaret Hukuku Bilim Dalı Öğretim Görevlisi

¹ TTK Genel Gerekeşi no 197.

² Gemilerin, mevzuatları birbirinden farklı olan ülke limanlarında dolaşması ve değişik ülke mevzuatlarına göre sürekli ihtiyati haciz tehdidiyle karşılaşması nedeniyle uluslar arası mevzuatın tek tipleştirilmesi ihtiyacı doğmuş ve bu amaçla Gemilerin İhtiyati Hacine İlişkin 1999 tarihli Cenevre Sözleşmesi kabul edilmiştir. 14 Eylül 2011 tarihinde uygulamaya konan söz konusu sözleşmeye Türkiye taraf olmamıştır.

³ Kerim Atamer/Cüneyit Süzel, Yeni Deniz Ticareti Hukukunun Kaynakları, C I, XII Levha Yayınları, İstanbul 2013, s. 714.

1. İHTİYATİ HACİZ KAVRAMI VE İHTİYATİ TEDBİR YASAĞI

İhtiyati tedbir ve ihtiyati haciz, her ikisi de geçici hukuki himaye tedbiri olmasına rağmen her iki müessesenin esasları; hükümleri ve sebep ve sonuçları birbirinden oldukça farklıdır.⁴ Hukukumuzda para ve teminat alacakları için başvurulabilecek geçici hukuki himaye tedbirini ihtiyati haciz oluşturur ve aslında ihtiyati haciz alacaklının nihai tatminine yönelik olmayıp bu tatmini mümkün kılmayı amaçlar.⁵ Bir yargılamada dava konusuna ilişkin geçici hukuki himaye tedbirini ise ihtiyati tedbir oluşturur. Ancak TTK düzenlemesi ile deniz alacaklarına ilişkin olarak ihtiyati tedbir yolu kapatılmış ve dava konusunu oluştursa da alınabilecek tek hukuki himaye tedbiri ihtiyati haciz olarak belirlenmiştir.

1.1. Geminin İhtiyati Haczi Kavramı

Türk Hukukunda ihtiyati haciz müessesesi para ve teminat alacaklarına ilişkin takibin sonucunu güvence altına almak için başvuru olan geçici hukuki himaye tedbirini ifade eder. İhtiyati hacizde takibin sonucunu güvence altına almak amacıyla borçlunun elinde veya üçüncü şahısta olan taşınır ve taşınmaz mallarına ve alacaklarına el konulur (İİK m 257). Ancak söz konusu mal ve haklar üzerinde bir çekişme bulunmaz ve söz konusu mal ve haklar takibin konusunu oluşturmaz; yalnızca bir para alacağının ödenmesi için tedbir alınır ve söz konusu tedbir davanın konusudur.⁶ Şartların oluşmasıyla ihtiyati haciz kesin hacze dönüşür ve daha sonra satış aşaması takip eder. Bu anlamda ihtiyati haciz para ve teminat borçlarının ödenmesine hizmet eden bir kurumdur ve ihtiyati haciz koruması takipten önce veya sonra talep edilebilir. İhtiyati haciz asıl amaç değil bu amaca ulaşmayı sağlayan bir tedbirdir. Ancak muhafaza tedbiri olması yanında kesin hacze dönüşebilmesi ve bu sayede dolaylı olarak alacaklının tatmini-

⁴ Ejder Yılmaz, Geçici Hukuki Himaye Tedbirleri, Yetkin, Ankara, 2001, s. 176; Baki Kuru, Ramazan Arslan, Ejder Yılmaz, İcra ve İflas Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara, 2011, s. 432.

⁵ Muhammet Özekes, İcra İflas Hukukunda İhtiyati Haciz, Seçkin, Ankara 1999, s. 13.

⁶ Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 432.

ne hizmet etmesi açısından önem arz eder.⁷ Hukukumuz açısından para ve teminat alacaklarına ilişkin bir takibin sonucunun garanti altına alınması için başvurulması gereken yol ihtiyati hacizdir. İhtiyati haczin konusu para alacağının garanti altına alınması olduğu için ihtiyaten haczedilen mal üzerinde her hangi bir çekişme söz konusu olmadığı gibi mallar tedbirin veya bir davanın konusu da değildir.⁸ Alacak dışında kalan borçluya ait ve haczedilebilir mal ve haklar üzerine ihtiyati haciz konur.⁹ Borcun ödenmemesi durumunda ihtiyati haciz kesin hacze dönüşür ve mallar satılır; bedeli alacaklıya ödenir.¹⁰ Bu nedenle ihtiyati haciz koruyucu ve güvence sağlayıcı bir fonksiyonu yerine getirir.¹¹

Deniz hukuku anlamında ise ihtiyati haciz; bir deniz alacağının¹² teminat altına alınması için, mahkeme kararı ile geminin alıkonulması veya seferden men edilmesi suretiyle borçlunun tasarruf alanından çıkarılmasını ifade eder. Bu anlamda geminin ihtiyati haczi kavramı İİK anlamında ihtiyati haciz yanında sınırlı sayıdaki ayni ve şahsi talep haklarının güvence altına alınması için başvuru için geçici hukuki himaye tedbiri olarak gemiye el konulmasını da içerir niteliktedir. Bu nedenle gemilerin ihtiyati haczi, icra iflas hukukunda olduğu şekilde takip yolunun güvence altına alınması için başvuru için geçici hukuki himaye tedbiri olma niteliği yanında yargılama konusunun güvence altına alınması başvurulacak yegâne himaye tedbiri olması açısından ihtiyati hacze ilişkin özellikleri de bünyesinde bulundurur. Bu nedenle gemilerin ihtiyati haczi deniz icra hukukuna ilişkin teknik bir kavramdır.¹³ Bu kapsamda liman başkanlığı tarafından gemiye izin kâğıdı verilmeyeceği gibi hareketine de engel olunur.¹⁴

⁷ Ergun Önen, "İhtiyati Haczin Kaldırılması Davası", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1980 C. 37 S. 1-4 s. 251-280, s. 252.

⁸ Yılmaz, s. 177

⁹ Önen, s. 252

¹⁰ Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 433.

¹¹ Önen, s. 251

¹² Geminin ihtiyati haczine yalnızca kanunda deniz alacağı olduğu tahdidi şekilde belirtilen alacaklar için başvurulabilir. Ayrıca söz konusu alacakları elde etmek için geminin yalnızca ihtiyati haczine başvurulabilir. Başka bir yolla geminin seferden men edilmesi söz konusu değildir.

¹³ Pekcanitez/Atalay/Özkan/Özekes, s. 530.

¹⁴ Fahiman Tekil, *Deniz Hukuku*, Alkım Yayınları, İstanbul, 1998, s. 458.

1.2. İhtiyati Tedbir Yasağı

Türk Hukuk Sisteminde dava konusu bir mal bulunması¹⁵ ve uyuşmazlığın söz konusu mal üzerindeki aynı hakka ilişkin olması¹⁶ durumunda takibin sonucunun güvence altına alınması ve davacının dava konusu mala kavuşması için başvurulmuş geçici hukuki himaye tedbiri ihtiyati tedbirdir. Yani ihtiyati tedbirde davanın konusunu oluşturan “şey” üzerine tedbir konularak bir tehlikenin veya bir zararın önlenmesi amaçlanmakta¹⁷ ve yargılamanın sonucu garanti altına alınmaktadır.¹⁸ İhtiyati tedbirde ilgili şey, haklı çıkması halinde yargılama sonunda aynen alacaklıya verilir.¹⁹ TTK düzenlemesinde ise geminin mülkiyetine veya geminin zilyetliğine ilişkin uyuşmazlıklarda da mahkemeler takip sonucunun güvence altına alınması için ancak ihtiyati haciz kararı verebilecektir. Deniz alacakları için gemi üzerine ihtiyati tedbir konulması veya başka bir surette geminin seferden men edilmesi ise istenemez (TTK m. 1353/1). Söz konusu düzenleme ile ihtiyati tedbir kararı veya hapis hakkına ilişkin kararın verilmesi ve geminin seferden men’inin önü kapatılmıştır. Ancak deniz alacakları için yalnızca gemilerin ihtiyati haczi yolu kapatılmıştır. Söz konusu alacaklar için gemileri konu almayan ihtiyati tedbirler alınabilir.²⁰

HMK m. 391 uyarınca verilebilecek ihtiyati tedbirler; tedbire konu olan mal veya hakkın muhafaza altına alınması veya bir yediemine tevdi yanında bir şeyin yapılması veya yapılmaması gibi, sakıncayı ortadan kaldıracak veya zararı engelleyecek her türlü tedbir olarak belirtilmiştir. Ancak doktrinde ihtiyati tedbir yasağı kapsamında her türlü ihtiyati tedbirin değil mal veya hakkın muhafaza altına alınması ve yediemine tevdi gibi geminin seferden men’i sonucunu doğuran ihtiyati tedbirlerin ifade edildiği; gemiye el konması ve seferden men’i sonucunu doğurmayan ihtiyati tedbirin ise söz konusu yasağa rağmen mümkün olduğu haklı olarak belirtilmektedir.²¹ Yani TTK m.

¹⁵ İhtiyati tedbirde tedbir konulan şey uyuşmazlığın konusunu oluşturur (HMK m. 389).

¹⁶ Yılmaz, s. 181.

¹⁷ Önen, s. 252

¹⁸ Yılmaz, s. 176.

¹⁹ Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 433.

²⁰ Pekcanitez/Atalay/Özkan/Özkes, s. 531.

²¹ Ergon A.Çetingil/Rayegan Kender/Samim Ünan/Emine Yazıcıoğlu, “TTK Tasarısının “Deniz Ticareti” Başlıklı 5. Kitabında Yer Alan Hükümler Hakkında”,

1353/1 kapsamında yasaklanan ihtiyati tedbir konulması değil ihtiyati tedbir yoluyla geminin seferden alıkonulmasıdır. Bu nedenle söz konusu TTK düzenlemesine rağmen geminin aynına ilişkin uyuşmazlıklarda geminin mülkiyetinin devrinin yasaklanması gibi “sakıncayı ortadan kaldıracak veya zararı engelleyecek” geminin seferden men’i sonucunu doğurmayan diğer ihtiyati tedbir kararları alınabilmelidir. Zira TTK düzenlemesinde geminin mülkiyetine veya gemi üzerindeki aynı hakka ilişkin uyuşmazlıklarda da geminin ihtiyati haczi yoluna gidilmekle birlikte istenen sonuç elde edilmeyebilecektir. Örneğin ihtiyati haciz her ne kadar ilgili sicillere şerh verilse de şerhin devri kısıtlayıcı bir etkisi bulunmamaktadır. Bu nedenle şerhe rağmen borçlu icra dairesinin veya alacaklının onayına ihtiyaç olmaksızın hacizli gemiyi üçüncü bir kişiye devredebilir. Ancak bu durumda satın alan kişi gemiyi hacizle birlikte satın almış olur. Gemisinin satılmasını istemiyorsa alacağı ödeyerek gemisini elde eder. Gemi üzerindeki aynı bir hakka ve özellikle mülkiyete ilişkin uyuşmazlıklarda ise davayı kazanan kişi malın mülkiyetini elde edecektir. Bu durumda söz konusu kişi gemiyi borcu ödeyerek dahi elince bulunduramayacaktır.²² Bu nedenle devralan kişinin gemiyi ihtiyati hacizle birlikte devralmasının hiçbir pratik önemi olmayacaktır.

2. İHTİYATİ HACZİN ŞARTLARI

Gemi üzerinde ihtiyati haciz kurulabilmesi için öncelikle bir deniz alacağının mevcut olması ve alacağın muaccel olması gerekir. Zira ihtiyati haciz ancak bir deniz alacağı için kurulabilir. Ayrıca üzerinde ihtiyati haciz kurulabilecek bir geminin mevcut olması, alacaklı tarafından teminat gösterilmesi ve ihtiyati haczi tamamlayan merasimin yerine getirilmesi de ihtiyati haciz kurulmasının diğer şartlarını oluşturmaktadır.

DHD Özel Sayı Ocak 2006 1-297, s. 275; Barış Peker, “Türk Hukukunda Gemilerin İhtiyati Haczi” İstanbul 2010 (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), s. 71; Sevilay Kuru, “TTK Tasarısının Deniz Ticareti Kitabındaki Cebri İcra Hükümlerine İlişkin Görüşler”, DHD Özel Sayı, Deniz Hukuku Derneği Yayınları, İstanbul 2006, 385-408, s. 390; Atamer Kerim, Türk Ticaret Kanunu Tasarısına Göre Deniz Hukukunda Cebri İcra, Arıkan Yayınları, İstanbul 2006 (Sonraki atıflar: Atamer, Cebri İcra, şekliindedir) s.282.

²² Yılmaz, s. 254.

2.1. İhtiyati Haciz İstenebilecek Bir Deniz Alacağı'nın Mevcut Olması

Kesin hacizden farklı olarak²³ bir geminin ihtiyati haczi her türlü alacak için değil²⁴ yalnızca deniz alacakları için istenebilir. Deniz alacakları dışında diğer alacaklar için gemi hakkında ihtiyati haciz kararı verilmesi (TTK m. 1353/3) ve geminin seferden alıkonulması mümkün değildir. Deniz alacakları; alacağın söz konusu gemi veya geminin işletilmesinden doğmasını²⁵ deniz alacağı'nın gemi rehini, gemi ipoteği veya gemi üzerinde aynı nitelikteki bir aynı yükümlülük ile teminat altına alınmasını veya uyuşmazlığın geminin mülkiyetine veya zilyetliğine ilişkin olmasını veya alacağın gemi alacaklısı hakkı vermesini ifade etmektedir (TTK m. 1369/1). Ayrıca istisnai haller dışında söz konusu alacağın vadesinin gelmiş olması da gerekir.

İhtiyati haciz kararı geçici bir hukuki himaye tedbiri olduğu ve davanın esasına girilmeyeceği için ihtiyati haciz kararı verilmesi için İİK m. 258' paralel şekilde tam bir ispat aranmamış, alacaklının alacağı'nın deniz alacağı olduğunu ve parasal değeri hakkında kanaat getirecek delil göstermesi yeterli görülmüştür (TTK m. 1362). Ayrıca deniz alacağı olduğu belirtilen alacakların bir kısmı haksız fiil niteliği taşıdığı için alacaklının belgeye dayanması da gerekmez. Mahkeme ilk bakışta elde ettiği kanaate göre karar verir.²⁶ Alacaklı alacağı'nın söz konusu deniz alacaklarından biri olması yanında vadesinin geldiği konusunda da kanaat getirici delil ileri sürmesi yeterlidir. Alacağın rehinle temin edilmemiş olması ise İİK hükümlerinin aksine geminin ihtiyati haczinin istenmesinin bir unsuru olarak aranmaz.

6102 sayılı TTK sisteminde geminin ihtiyati haciz yoluyla seferden

²³ Alacağın kesinleşmiş bir ilama bağlanması durumunda Türk ve yabancı bayraklı bütün gemilerin kesin haczi ihtiyati hacze ilişkin hükümlere göre yapılır. Ancak deniz servetiyle sınırlı sorumluluk ilkesine TTK'de yer verilmemiştir. Bu nedenle gemilerin ihtiyati haczinde geçerli olan "deniz alacağı" sınırlamasına tabi olmaksızın donatanın her borcu için geminin kesin haczi istenebilir ve gemi icra yoluyla satılabilir (TTK m 1382).

²⁴ Söz konusu düzenlemeyle ihtiyati haczi her türlü rehinsiz alacak için mümkün sayan İİK m. 257 hükmü değiştirilmiştir. TTK Genel Gerekeşi no 200.

²⁵ TTK Gerekeşi 1350 ila 1400'üncü maddelere ilişkin Genel Açıklamalar.

²⁶ Yılmaz, s. 38 İtiraz üzerine hakim ispatla yetinmemeli; inceleyerek sonuca varmalıdır. Ancak burada da hakim esas hakkında nihai karar vermez. İtiraz sebepleriyle sınırlı inceleme yapar. Yılmaz, s. 1227.

alıkonması konusunda yargı mercilerine esneklik vermemek için²⁷ Anglo Sakson sistemine benzer şekilde²⁸ hangi alacaklar bakımından gemilerin ihtiyati haczine ve seferden men'ine karar verilebileceğini Gemilerin İhtiyati Haczine İlişkin 1999 Tarihli Cenevre Sözleşmesinin 1. maddesi temel alınarak sayma suretiyle belirtilmiştir (TTK m. 1352). Düzenlemede tahdidi olarak belirtilen söz konusu alacakların yorumu mümkün olmakla birlikte listenin olanaklar ölçüsünde genişletilmeden uygulanması gerekir.²⁹

Deniz alacaklarının TTK m 1352'de bir bütün olarak düzenlenmesine rağmen değişik sonuçlar doğuracağı için ilgili çalışmada belirtilen alacaklar kaynağına göre tasnife tabi tutulması tercih edilmiştir.

2.1.1. Geminin Mülkiyetine veya Zilyetliğine İlişkin Alacaklar

6762 tarihli TTK döneminde doktrinde donatana karşı geminin deniz ticaretinde kullanılmasından doğan bütün alacak ve tazminat taleplerini teminat altına almak ihtiyati haciz yoluna, gemi üzerinde zilyetlik veya aynî hak çekişmesinin bulunduğu hallerde ise ihtiyati tedbir önlemine başvurulması gerektiği kabul edilmekte idi.³⁰ Ancak 1999 Tarihli Sözleşme temel alınarak hazırlanan 6102 sayılı TTK düzenlemesinde istisnasız her türlü deniz alacağı için geminin ihtiyati haczi yoluna gidilebileceği; ihtiyati tedbir kararı ise verilemeyeceği düzenlenmiştir. İhtiyati tedbir yasağı nedeniyle geminin mülkiyetine ve zilyetliğine ilişkin uyuşmazlıklarda yargılamanın sonucunun güvence altına alınması için ihtiyati haciz talep edilmesi durumda ihtiyati haczin kesin hacze dönüşmesine ve satış aşamasına gerek kalmayacağı ve ihtiyati haciz kararının geminin mülkiyetinin devrine engel olmayacağı için geminin seferden men'inin ihtiyati hacizle sağlanması ile ilgili sorunlar ortaya çıkacaktır.³¹

²⁷ William, Tetley, "Arrest, Attachment And Related Maritime Law Procedures" s. 1895-1986, Tulane Law Review V 73 1998-1999, s. 1966.

²⁸ Didem Algantürk Light, "1999 Tarihli Gemilerin İhtiyati Haczine İlişkin Cenevre Sözleşmesi Hakkında" DHD Yıl 9 Sayı, 1-4 s 35-48 (daha sonraki atıflar, Light, Sözleşme, şeklindedir) s. 36; Buna rağmen söz konusu düzenleme, geminin ihtiyati haciz imkânını Anglo Sakson Hukukuna nazaran genişletmekte, Kıta Avrupası Hukukuna nazaran ise daraltmaktadır. Light, Sözleşme s. 37.

²⁹ TTK Genel Gerekeşi no: 200.

³⁰ Ekşi Nuray, Yabancı Gemilerin İhtiyati Haczi, İstanbul, Beta, 2004s. 69; Peker, s.69.

³¹ Light, Sözleşme s. 47.

TTK'de deniz alacağı olduğu belirtilen alacaklar arasında geminin mülkiyeti veya zilyetliğine³² ilişkin her türlü uyuşmazlık (TTK m. 1352/1/t) belirtilmiştir. Sözleşmenin bünyesinde söz konusu durumda ihtiyati haciz uygulanmasına ilişkin çekince ileri sürme hakkı verilmiştir.³³ Sözleşmeye katılan ülkelere çekince ileri sürme hakkı verilmesine ve Türkiye'nin söz konusu anlaşmaya taraf olmamasına rağmen TTK düzenlemesinde belirtilen alacaklar için ihtiyati tedbir talep edilebileceğine ilişkin bir düzenlemeye yer verilmemiş ve geminin mülkiyetine ilişkin uyuşmazlıklar da ihtiyati tedbir yasağı kapsamına alınmıştır.

TTK düzenlemesinde her ne kadar yalnızca geminin mülkiyetine ilişkin uyuşmazlıkların deniz alacağı teşkil edeceği belirtilmişse de "mülkiyeti" ibaresi "gemi üzerindeki aynı hakka ilişkin uyuşmazlık" şeklinde algılanmalıdır. Bu nedenle gemi üzerindeki diğer aynı haklara ilişkin uyuşmazlıklarda da yargılama sonucunu güvence altına almak için ihtiyati haciz yoluna gidilmesi ihtiyati tedbir yoluna gidilemeyeceğinin kabulü gerekir.

TTK düzenlemesinde ihtiyati tedbir yasağı kapsamında geminin mülkiyeti yanında zilyetliğine ilişkin uyuşmazlıklarda da yargılama sonucunun güvence altına alınması için ihtiyati tedbir talep edilemeyeceği; ihtiyati haciz talep edilmesi gerektiği açıkça düzenlemiştir. Oysa icra iflas hukukunda dava konusunun zilyetliğine ilişkin uyuşmazlıklar, ihtiyati tedbir açısından, konuyla ilgili maddi hukuktaki tartışmalarına bakılmaksızın, aynı hak olarak kabul edilir. Bu nedenle mülkiyete ilişkin uyuşmazlıklarda olduğu gibi zilyetliğe ilişkin uyuşmazlıklarda da yargılama sonucunu güvence altına almak için ihtiyati tedbir kararı verilir³⁴. Yani düzenlemede gemi üzerindeki zilyetliğe ilişkin uyuşmazlıklar açıkça belirtilmeseydi dahi zilyetlik icra iflas hukuku açısından aynı hak kapsamında görüldüğü için söz konusu uyuşmazlıkların düzenleme kapsamında değerlendirilmesi gerekecekti.

³² Üçüncü kişilerle çıkan uyuşmazlıklar yanında geminin ortak malikleri veya kiracısı ile sahibi arasında çıkan uyuşmazlıklar da geminin zilyetliğine ilişkin olabilir (TTK m. 1352/1/f ve u).

³³ İlgili Sözleşmenin 10/1/c Bendinde ülkelerin belirtilen alacaklara ilişkin olarak ihtiyati haciz uygulanmasına çekince ileri sürebilecekleri belirtilmiştir.

³⁴ Yılmaz, s. 182.

Diğer deniz alacaklarından farklı olarak geminin mülkiyetine ve zilyetliğine ilişkin uyuşmazlıklarda ihtiyati haczin konusu uyuşmazlık konusu gemidir. Söz konusu alacaklara ilişkin olarak alacaklının geminin iade borcu için baskı oluşturmak amacıyla donatanın diğer gemilerinin ihtiyati haczini talep etmesine izin verilmemiştir (TTK m. 1352, m. 1369/3).

2.1.2. Gemi Alacakları

Gemi alacakları TTK m. 1320'de tahdidi olarak sayılmıştır. Söz konusu alacaklar sözleşme veya haksız fiil niteliğindeki bir para alacağının ödenmesi niteliğindedir.³⁵ Gemi alacakları aynı zamanda deniz alacağı teşkil ettiği için deniz alacağı kavramı, gemi alacağı kavramından daha geniş bir kavramdır. TTK m. 1352/1'de

- Geminin işletilmesinin sebep olduğu zıya veya hasar (TTK m. 1352/1/a).

Söz konusu bent kapsamında değerlendirilen deniz alacaklarından geminin işletilmesinin neden olduğu çatma gibi bazı zararların aynı zamanda gemi alacağı olarak kabul edilen zararlara sebebiyet vereceği şüphesizdir.

- Geminin işletilmesi ile doğrudan doğruya ilgili olarak karada veya suda meydana gelen can kaybı veya diğer bedensel zararlar. (TTK m. 1352/1/b).

Söz konusu bent her türlü ölüm ve yaralanma halini kapsayacak şekilde kaleme alınmıştır. Bu nedenle yalnızca çatmadan kaynaklanan ölümler değil iş kazası nedeniyle meydana gelen yaralanma veya ölümler de söz konusu düzenleme kapsamında değerlendirilir. Kendisine yüklenen borçların yerine getirilmemesi durumunda bir geminde yürütülen kurtarma faaliyetlerinin kurtarana yöneltilecek istemleri de söz konusu bent kapsamında değerlendirilmektedir.³⁶

- Kurtarma ücreti (1320/1(c))

Düzenleme kapsamına girecek alacaklar TTK m. 1398 ve m. 1312

³⁵ Atamer, Cebri İcra, s. 175.

³⁶ M. Fehmi Ülgener, "Gemilerin İhtiyati Hacine İlişkin 1999 Tarihli Cenevre Konvansiyonuna Bir Bakış" DHD Yıl, 3 Sayı 3-4, s. 7-16, s. 8.

kapsamında bir kurtarma faaliyeti veya her türlü kurtarma sözleşmesi kapsamındaki alacaklardır. Kurtarma bir sözleşmeye dayanabileceği gibi bir kurtarma faaliyetine de dayanabileceği için TTK m. 1300 kapsamında giren sözleşmenin varlığı da aranmamaktadır.³⁷

- Müşterek avarya.(TTK m. 1352/1/i).
- Kılavuzluk.(TTK m. 1352/1/k).
- Liman, kanal, dok, iskele ve rıhtım, diğer suyolları ile karantina için ödenecek resimlerle diğer paralar.(TTK m. 1352/1/n) gibi kamusal nitelikteki resimden kaynaklanan alacaklar.³⁸

Söz konusu düzenleme ile ihtiyati tedbir kararı veya uygulamada kanuni rehin hakkı olarak adlandırılan hapis hakkına ilişkin kararın verilmesi ve geminin seferden men'inin önü kapatılmıştır. Ancak deniz alacakları için yalnızca ihtiyati tedbir yolu kapatılmış olup söz konusu alacaklar için gemileri konu almayan ihtiyati tedbirler ise alınabilecektir.³⁹

- Ülkelerine getirilme giderlerini ve onlar adına ödenmesi gereken sosyal sigorta katılma paylarını da içererek, gemi adamlarına, gemide çalışmaları dolayısıyla ödenecek ücretlerle, onlara ödenmesi gereken diğer tutarlara ilişkin istemler (TTK m. 1352/1/o)

Şeklinde deniz alacağı teşkil edeceği belirtilen hususlardan doğan alacaklar aynı zamanda TTK'de gemi alacağı olarak kabul edilen alacaklara sebep olabilmektedir.⁴⁰

Deniz alacaklarından farklı olarak gemi alacakları sahibine, gemi ve eklentisi üzerinde önceliği bulunan (TTK m. 1323) kanuni rehin hakkı verir (TTK m. 1321). Bu nedenle öncelikle söz konusu alacakların rüçhan hakkı vardır. Ayrıca belirtilen alacaklar geminin malikine, kiracısına yöneticine veya işletenine karşı doğar⁴¹ ve gemi alacağının verdiği kanuni rehin hakkı gemiye zilyet olan herkese karşı ileri sürülebilir (TTK m. 1321/5).⁴² Bu nedenle ihtiyati hacze ilişkin diğer düzenleme-

³⁷ Atamer, Cebri İcra, s. 222

³⁸ Atamer, Cebri İcra, s. 243.

³⁹ Pekcanitez/Atalay/Özkan/ Özekes, s. 531.

⁴⁰ TTK m. 1352 Madde Gerekçesi.

⁴¹ Atamer, Cebri İcra, s. 182.

⁴² Gemi alacaklısı hakkı veren alacaklarda kanuni rehin hakkı gemi üzerinde devam

lerden farklı olarak bu durumda geminin ihtiyati haczi için borçlunun deniz alacağının doğumu sırasında borçtan sorumlu olması yeterlidir. İhtiyati haczin ileri sürüldüğü sırada borçlunun geminin mülkiyetini elde etmesi ihtiyati haciz istenmesinin bir şartı olarak aranmaz. Böylece deniz alacakları Türk Hukukunda, kiracının veya üçüncü kişinin borcu için malikin gemisinin satılmasına imkân vermesi ve bu vesileyle şartların oluşması durumunda geminin ihtiyati haczinin kiracının borcu için de istenebilmesi açısından önem arz eder.⁴³

2.1.3. Gemi Üzerinde Bir Ayni Hakla Teminat Altına Alınan Alacaklar

İhtiyati haciz, alacağı güvence altına almak için başvurulmuş geçici hukuki himaye tedbiridir. Taşınır rehinleri zilyetliğe bağlı olduğunda, taşınmazlar ise belirli bir alanda sabit olduğundan⁴⁴ alacağın rehinle teminat altına alınması durumunda eşyaya el konulması gerekmeyeceği için⁴⁵ yeterli güvenceye bağlandığı kabul edilir. Bu nedenle çifte güvenceye kavuşacağı için rehin hakkı sahibinin ihtiyati haciz istemesinde hukuki menfaati bulunmadığı kabul edilir. Ayrıca alacağın rehinden sağlanacağı ve “teslim şartı” bulunması nedeniyle rehinle temin edilen alacaklarda haciz aşaması da yoktur.⁴⁶ Bundan dolayı İİK m. 257 uyarınca rehinle temin edilmiş alacaklar için ihtiyati haciz talep edilemez.⁴⁷

Gemi rehininde ve ayni teminat hakkına sahip diğer alacaklarda ise teslim yükümlülüğü bulunmaması alacaklının söz konusu haklarını kullanabilmesi için teminat konusu mala el koymasını gerekli kılmaktadır. Bu ise ihtiyati tedbir yasağı nedeniyle ihtiyati haciz müessesesi ile sağlanmaktadır. Bu nedenle söz konusu alacaklar için alacaklının ihtiyati haciz talep etmesinde hukuki menfaati bulunduğu kabul edilir.

edeceği için geminin maliki değişse dahi yeni malike karşı da söz konusu olacaklar ileri sürülebilecektir. Ülgener, s. 12.

⁴³ TTK m. 1369 Madde Gereğesi.

⁴⁴ Turgut Kalpsüz, Gemi Rehni, 4. Bası, Ankara, BTHAE, 2001, s. 154.

⁴⁵ Türkel Doğuş Taylan, Gemi Alacaklısı Hakkının Paraya Çevrilmesi, Güncel Hukuk Yayınları, İzmir, 2008, s. 51.

⁴⁶ Yılmaz s. 1079, 1080.

⁴⁷ Ancak rehnin karşılamayacağı saptanan alacak kısmı için ihtiyati haciz kararı verilebilmelidir. Önen, s. 253

Geminin ihtiyati haczine yalnızca donatanın deniz alacağı niteliği taşıyan borçları için karar verilebilir. Her hangi bir alacağın gemi rehni ile teminat altına alınması ise alacağa deniz alacağı vasfı verir. Ancak gemi ipoteği hak sahibine yalnızca alacağa bağlı hakları bahşeder.⁴⁸

Gemi rehniyle teminat altına alınan bir alacağın deniz alacağı vasfı taşınması için rehinle temin edilen alacağın da deniz alacağı olması gerekmediği gibi her hangi bir kişinin borcunu temin etmek için de gemi rehin olarak verilebilir.⁴⁹ Bu nedenle söz konusu bentle diğer bentler kapsamında deniz alacağı olarak kabul edilmeyen alacaklar rehinle temin edilmiş olması durumunda deniz alacağı sıfatı kazanmaktadır.⁵⁰ Müstakbel veya şarta bağlı veya kıymetli evraka bağlı bir alacak için de gemi ipoteği kurulabilir (TTK m. 1014). Ayrıca gemi üzerindeki sınırlı aynı hakların takibinde mülkiyet şartı aranmaz.⁵¹ Bu nedenle söz konusu kişilerin takip yapabilmesi için borcun talep edildiği anda borçlunun geminin maliki olması ihtiyati haczin bir unsuru olarak aranmaz.

Bir mal varlığının haczedilmesi borçlunun tasarruf yetkisini kısıtlar. Rehin ise aynı bir haktır. Bu nedenle söz konusu alacaklar geminin ele geçirilmesi ve seferden men edilmesi açısından ihtiyati haczi prosedürüne bağlanmıştır. Hukuki sonuçları ve gemiye el konmasından sonra izlenecek prosedür ise doğal olarak ihtiyati hacizden farklıdır. Öncelikle rehinin paraya çevrilmesi yoluyla takiplerde haciz prosedürü işlemez. Geminin teslimi veya gemiye el konulması zorunluluğu haciz talebiyle birlikte değil satış istenmesiyle söz konusu olur. Satış talebinden hatta takipten önce gemiye el konulması ise ancak ihtiyati haciz yoluyla gerçekleştirilebilir.⁵² Belirtilen alacaklarda ihtiyati haciz konmasından sonra ödeme süresinin geçmesi ile satış arasında haciz yolu işletilmekle birlikte alacaklar rehinle teminat altına alındığı için satış süresi işlemez.⁵³

⁴⁸ TTK m. 1014 Madde Gerekçesi.

⁴⁹ Atamer, Cebri İcra, s. 256; 274.

⁵⁰ Ülgener, s. 11.

⁵¹ Atamer, Cebri İcra, s. 267.

⁵² Tahir Çağa/Rayegan Kender, Deniz Ticareti Hukuku, C. III. 4. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1997, s. 95, 96

⁵³ Türkel, s. 51.

Belirtilen nedenlerle 6762 sayılı TTK döneminde gemi alacakları için ihtiyati haciz olanağı sağlanmış⁵⁴ (6762 sayılı TTK m. 1242/2) ancak diğer rehinler için açık bir düzenleme yapılmamıştır. Aslında rehin kavramının İİK m. 23 uyarınca geniş anlamda ele alınması gerekmesine rağmen uygulamada kanundan doğan rehin hakları ile sözleşmeden doğan rehin hakları farklı rejime tabi tutulmuştur ve sözleşmeden doğan rehin hakları için 1086 sayılı HUMK m. 101 uyarınca ihtiyati tedbir talep edilmesi yoluna gidilmiştir. Bu durumda alacağın henüz muaccel olmaması durumunda on günlük dava açma süresi ihtiyati tedbir uygulanmasını imkânsız hale getirmekteydi. Söz konusu nedenle TTK sisteminde gerek kanundan doğan gerek sözleşmeden doğan her türlü rehinli alacak için ihtiyati haciz talep edileceği (TTK m. 1353/1); ihtiyati tedbir talep edilemeyeceği (TTK m. 1353) açıkça düzenlenmiştir.⁵⁵ Böylece söz konusu hükümle gemi alacaklıları, gemi ipoteği alacaklıları ve gemi üzerinde rehin veya hapis hakkı sahibi üçüncü kişilere ihtiyati haciz yolu açılmıştır. Gemi ipoteği alacaklıları ve gemi üzerinde rehin hakkı sahibi olan diğer bütün rehinli alacaklara ihtiyati haciz yolunun açılması ise gemi ipoteğinin kredi vasıtası olarak değerini artırmaktadır.⁵⁶

Gemi üzerinde kanuni bir rehin hakkına sahip alacaklıların, genel haciz yolu ile veya kambyo senetleri hakkındaki özel usullere göre takip yapmaları durumunda ise kanuni rehin hakkından feragat etmiş olurlar (TTK m. 1379).

⁵⁴ Tekil, s. 458.

⁵⁵ Alacağın gemi rehni, gemi ipoteği veya gemi üzerinde aynı nitelikteki aynı bir yükümlülük ile teminat altına alınması durumunda da geminin ihtiyati haczi talep edilebilecektir (TTK m. 1352/1/v) Türk veya yabancı bayraklı gemi ayrımı yapılmaksızın, kanuni rehin hakkı sahipleri (gemi alacaklıları ile alacakları ve alacakları gemi üzerinde hapis hakkı ile temin edilmiş alacaklılar (Eşya üzerinde doğan hapis hakları, teminat altına alınan alacaktan ayrı ve bağımsız olarak yargılama veya icra konusu yapılamaz(TTK m. 1398/3)) ihtiyati haczi tamamlamak veya alacağı doğrudan takip etmek için taşınır rehninin paraya çevrilmesi yoluyla takip yapabilirler (TTK m. 1380) Akdi veya kanuni gemi ipoteği alacaklıları ise ipoteğin paraya çevrilmesi yoluyla (TTK m. 1381) takip yapabilir.

⁵⁶ S. Didem Algantürk Light, "TTK Tasarısı'nın Deniz Ticareti Başlıklı Besinci Kitabı İle Getirilen Düzenlemeler ve Değerlendirmeler" *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:5 Sayı:10 İstanbul 2006, s. 123-145, (Daha sonraki atıflar Light, Tasarı şeklindedir.), s. 144; Söz konusu düzenleme, sözleşme ile veya kanun gereği mahkeme kararı ile kurulan gemi ipotekleri ile gemi payının rehnini kapsamaktadır. Bakınız Atamer, Cebri İcra, s. 257.

2.1.4. Diğer Deniz Alacakları

Deniz alacağı kavramı, gemi alacağı kavramından daha geniş bir kavram olup 2.1.1’de belirtilen gemi alacaklarını ve 2.1.2’de belirtilen geminin mülkiyetine ve zilyetliğine ilişkin uyuşmazlıkları kapsar. Söz konusu hususlar haricinde;

- Geminin işletilmesinin sebep olduğu zıya veya hasar (TTK m. 1352/1/a).

Geminin işletilmesinden doğan her türlü zarar deniz alacağına sebebiyet verir ve ihtiyati haciz sebebi teşkil eder⁵⁷. Belirtilen zararların bir kısmı gemi alacağına sebebiyet verse de düzenleme genel başvuru sebebi olarak kabul edecek tarzda geniş bir şekilde kaleme alınmıştır. Bu nedenle diğer bentler kapsamına girmeyen benzer nitelikli alacaklar da söz konusu bent kapsamında değerlendirilecektir.⁵⁸

İlgili düzenleme kapsamında zararın sözleşme veya haksız fiilden kaynaklanması önem taşımamakla birlikte yalnızca eşyaya gelen zararların bent kapsamında değerlendirildiği dikkate alınmalıdır.⁵⁹ Ayrıca düzenleme kapsamında zarardan bahsedilebilmesi için geminin zarar verici araç olması yeterlidir. Bu nedenle diğer gemilerin gecikmesinden doğan zararlar da bent kapsamında değerlendirilir.⁶⁰

- Özel Tazminat

TTK m. 1352/1(c) hükmünde, Gemilerin İhtiyati Hacine İlişkin 1999 Tarihli Cenevre Sözleşmesine paralel olarak⁶¹ de TTK m. 1320/1 (c)’de belirtilen ve yukarıda 2.1.2 gemi alacakları kapsamında incelenen kurtarma ücreti yanında çevre zararı tehdidi oluşturan bir gemi veya gemideki eşya ile ilgili kurtarma faaliyeti için ödenecek özel tazminata ilişkin alacakların da düzenleme kapsamında değerlendirileceği ve deniz alacağı kapsamında kabul edileceği belirtilmektedir.⁶²

⁵⁷ 1952 Tarihli Brüksel Sözleşmesinde yalnızca çatma ve diğer şekilde sebep olduğu zararlar deniz alacağına sebebiyet vermekte idi. Light, Sözleşme s. 37.

⁵⁸ Ülgener, s. 8.

⁵⁹ Atamer, Cebri İcra, s. 217.

⁶⁰ Atamer, Cebri İcra, s. 217.

⁶¹ Cenevre Sözleşmesinde özel tazminatın uygulanması durumunda deniz alacağı kapsamında değerlendirileceği belirtilmektedir (m 1/c). TTK m 1352/1(C)’de ise söz konusu alacaklar deniz alacağı kapsamında değerlendirilmiştir.

⁶² Gemilerin İhtiyati Hacine İlişkin 1999 Tarihli Cenevre Sözleşmesinde söz konusu husus “kurtarma faaliyeti veya her türlü kurtarma sözleşmesi ve uygulanıyorsa,

- Çevreye, kıyı şeridinde veya bunlara ilişkin menfaatlere gemi ile verilen zarar ya da zarar verme tehdidi; bu zararı önlemek, sınırlandırmak veya ortadan kaldırmak için alınan önlemler; bu zarar karşılığı ödenecek tazminat; çevrenin eski duruma getirilmesi için fiilen alınan veya alınacak makul önlemlerin giderleri; bu zarar ile bağlantılı olarak üçüncü kişilerin uğradığı veya uğrayabileceği kayıplar ve söz konusu kayıplara benzer nitelikteki diğer zararlar, giderler veya kayıplar (TTK m. 1352/1/d)..
- Geminin içinde bulunan veya bulunmuş şeyler de dâhil olmak üzere, batmış, enkaz hâline gelmiş, karaya oturmuş veya terk edilmiş bir geminin yüzdürülmesi, kaldırılması, çıkartılması, yok edilmesi veya zararsız hâle getirilmesi için yapılan giderler ve harcamalar ile terk edilmiş bir geminin korunması ve gemi adamlarının iâsesi ile ilgili giderler ve harcamalar (TTK m. 1352/1/e).
- Bir çarter parti düzenlenip düzenlenmediğine bakılmaksızın, geminin kullanılması veya kiralanması amacıyla yapılan her türlü sözleşme (TTK m. 1352/1/f).
- Bir çarter parti düzenlenip düzenlenmediğine bakılmaksızın, gemide eşya veya yolcu taşınması⁶³ amacıyla yapılmış her türlü sözleşme (TTK m. 1352/1/g).
- Gemide taşınan, bagaj dâhil (TTK m. 1250), eşyaya gelen veya bu eşyaya ilişkin zıya veya hasar (TTK m. 1352/1/h).

Eşyaya gelen zararın düzenleme kapsamında deniz alacağı olarak kabulü için yükün gemide zarar görmesi de zorunlu değildir. Doktrinde kara zararları olarak adlandırılan, yükün limana getirilmesi gemiye yüklenmesi boşaltılması ve teslim alınması sırasında karada iken ve taşıyanın zilyetliği sırasında zarar görmesi de düzenleme kapsamında deniz alacağı olarak değerlendirilir.⁶⁴ Ayrıca eşyaya gelen fiili zararlar yanında gecikme zararları⁶⁵ da söz konusu bent kapsamında değerlendirilir.

çevre zararı tehdidi oluşturan bir gemi veya gemideki eşya ile ilgili kurtarma faaliyeti için ödenecek özel tazminat" şeklinde ifade edilmiştir (m. 1/1/c).

⁶³ 1952 Tarihli Sözleşme, yolcu taşımalarını kapsamına almamakta idi. 1999 Tarihli Sözleşmede yolcu taşıma sözleşmelerinden doğan zarar da deniz alacağı kapsamına alınmış ve oradan TTK'ye aktarılmıştır.

⁶⁴ Ülgener, s. 10; Atamer, Cebri İcra, s. 234.

⁶⁵ Atamer, Cebri İcra, s. 231.

- Römorkaj (TTK m. 1352/1/j).
- Geminin işletilmesi, yönetimi, korunması veya bakımı için sağlanan eşya, malzeme, kumanya, yakıt, konteynerler dâhil teçhizat ve bu amaçlarla verilen hizmetler (TTK m. 1352/1/l).
- Geminin yapımı, yeniden yapımı, onarımı, donatılması ya da geminin niteliğinde değişiklik yapılması (TTK m. 1352/1/m).
- Gemi için alınmış krediler dâhil olmak üzere, gemi için ve malikinin adına yapılmış harcamalar (TTK m. 1352/1/p).⁶⁶
- Geminin malikince veya onun hesabına ödenecek, karşılıklı sigorta aidatları da dâhil sigorta primleri (TTK m. 1352/1/r).
- Geminin malikince veya onun hesabına gemiye ilişkin olarak ödenecek her türlü komisyon, brokaj veya acente ücretleri (TTK m. 1352/1/s).
- Geminin ortak malikleri arasında çıkan, geminin işletilmesine ya da gemiden sağlanan hâsıllara ilişkin her türlü uyuşmazlık (TTK m. 1352/1/u).
- Geminin satışına ilişkin bir sözleşmeden kaynaklanan her türlü uyuşmazlık (TTK m. 1352/1/y).

Hususlarının birinden veya birkaçından doğan istemler de deniz alacaklarına sebebiyet verir.

2.1.5. Özel Takip Yoluna Tabi Belgelere Dayanan Alacaklar

Deniz alacağı bir kambiyo senedine⁶⁷ veya diğer bir kıymetli evrak⁶⁸ bağlanabilir ve alacağı bir kambiyo senedine tabi alacaklı da

⁶⁶ 1999 Tarihli Sözleşmenin metninde bir açıklık bulunmamasına rağmen söz konusu düzenleme özellikle bankalar tarafından verilen kredi alacaklarının bir rehinle temin edilmiş olmaması halinde düzenleme kapsamına gireceğini belirtecek şekilde kaleme alınmıştır. Rehinle temin edilmiş krediler ise TTK m. 1352/1/v bendi kapsamında değerlendirilecektir. TTK m. 1352 Madde Gerekçesi.

⁶⁷ Bir poliçeden veya hamiline yazılı bir senetten ya da ciro yolu ile devri kabil diğer bir senetten doğan alacakları teminat altına almak amacıyla gemi ipoteğinin kurulmasında, alacağı sonradan iktisap edenlerin leh ve aleyhine gemi ipoteği üzerinde belirli tasarruflarda bulunmak ve ipoteğin paraya çevrilmesi için yapılacak takipte alacaklıyı temsil etmek üzere belirlenebilecek temsilcinin de sicile kaydı gerekir. Bu temsilcinin yetkileri hususunda tescil talepnameğine göndermede bulunulabilir (1016/7).

⁶⁸ Hamiline yazılı bir tahvile bağlı alacağı teminat altına almak amacıyla gemi

kambiyo senetlerine özgü haciz yolu yerine genel haciz yoluyla takip yapılabilir.⁶⁹ Bu durumda alacaklının geminin ihtiyati haczini talep edebileceği açıktır (İİK m. 167). Gemi üzerinde kanuni bir rehin hakkına sahip alacaklıların haciz yolu veya kambiyo senetleri hakkındaki özel hükümlere göre takip yapmaları durumunda kanuni rehin hakkından feragat etmiş sayılacakları da TTK'de açıkça düzenlenmiştir (TTK m. 1379). Ancak deniz alacağı kambiyo senetlerine bağlanan alacaklının belirtilen belgelere özgü takip yoluna başvurması durumunda geminin ihtiyati haczini deniz alacaklarına hasreden TTK m. 1353 hükmü karşısında geminin ihtiyati haczini isteyip isteyemeyeceği konusunda TTK'de açık bir hüküm yer almamaktadır.⁷⁰

Geminin ihtiyati haczini deniz alacaklarına hasreden söz konusu hükmün kaynağını 1999 Tarihli Sözleşme oluşturmaktadır. Ancak sözleşmede ihtiyati haczin "diğer icra edilebilir bir belgenin uygulanması için el konulmasını kapsamayacağı"⁷¹ düzenlenerek "belgeye dayanan seferden menler" düzenleme kapsamı dışında bırakılmıştır (1999 Tarihli Sözleşme m. 1/2). Bu nedenle ülke mevzuatının izin vermesi durumunda özel takip yollarına tabi söz konusu belgelere dayanan alacaklar içinde geminin ihtiyati haczine ve seferden men'ine izin verilmektedir.⁷²

Hukukumuzda kambiyo senetleri kurucu kıymetli evrak sınıfına dâhildir ve senedin düzenlenmesine sebep olan hukuki ilişki ile alacak hakkı arasında bir bağ yoktur. Senedin geçerliliği ise temel ilişkinin geçerliliği ile bağlantılı değildir. Senedin devri durumunda ise söz konusu bağ tamamen ortadan kalkar. Bu durumda kambiyo ilişkisine dayanan haklarla temel ilişkiden kaynaklanan hakların yarışması söz konusu olur.⁷³ Ayrıca gemi rehniyle teminat altına alınmış alacak için

ipoteği kurulması için malikin sicil müdürlüğüne beyanda bulunması ve sicile tescil yeterlidir (1015/6).

⁶⁹ Bülent Sözer, *Deniz Ticaret Hukuku*, C I. Vedat kitapçılık, İstanbul, 2013, s. 355

⁷⁰

⁷¹ Atamer/Süzel, s. 733.

⁷² M. Karaman/D. Bektaşoğlu/Sanlı/S. Ünsal Aksakal/E. Demir/F. Kurt, "TTK Tasarısı Hakkında Görüş ve Öneriler, TTK Tasarısı Hakkında Değerlendirmeler", *DHD, Özel Sayı*, İstanbul 2006, s. 369-385, s. 374-375. s. 374-375. İbrahim Serdar Koyuncu, "Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'nın "Deniz Ticareti" Kitabındaki Bazı Hükümler Hakkında Değerlendirmeler", *DHD, Deniz Hukuku Derneği Yayınları*, İstanbul 2006, s 347-368, s.364.

⁷³ Mehmet Ali Aksoy, *Ticaret Hukuku Bilgisi*, Detay Yayınevi, Akara 2011, s. 278.

aynı zamanda kambiyo senedi alan alacaklı, rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takip yapmaksızın doğrudan kambiyo senetlerine özgü haciz yoluyla takip yapabilir (İİK m. 45/II; 167/1). TTK'de özel takip yollarına tabi söz konusu belgelere dayanan alacaklar için geminin ihtiyati haczine ilişkin özel bir hükmün bulunmaması ve kambiyo senetlerinin mücerretliği karşısında kambiyo ilişkisine dayanan alacaklının geminin ihtiyati haczini ve seferden men'ini talep etme olanağı temel ilişkinin kambiyo ilişkisi ile bağlantısının ispat edilebildiği ölçüde mümkündür (bakınız TTK m. 1015/6, 1016/7).⁷⁴

2.2. Üzerinde İhtiyati Haciz Kurulabilecek Bir Geminin Mevcut Olması

İhtiyati haciz kararı, Türk karasularında bulunan ticari gemiler hakkında uygulanır. Geminin Türk bayrağı taşıyıp taşıymaması önem arz etmeyeceği gibi ihtiyati haciz talep edilen geminin sicile kayıtlı olup olmaması da önem arz etmez. Ancak İİK m. 82 uyarınca kamu gemileri hakkında ihtiyati haciz kararı verilemez. Bununla birlikte söz konusu istisna hükmünün dar yorumlanması ve ticari şekilde işletilen kamu gemileri hakkında ihtiyati haciz kararı verilmesi gerekir.⁷⁵ Zira suda ekonomik menfaat sağlama amacına tahsis edilen veya fiilen böyle bir amaç için kullanılan her gemi, kimin tarafından ve kimin adına veya hesabına kullanılırsa kullanılsın "ticaret gemisi" sayılır (TTK m. 931 2) ve kanunda aksine hüküm bulunmadığı takdirde TTK'nın deniz ticaretiyle ilgili hükümleri ticaret gemileri hakkında uygulanır (TTK m. 935/1). Ayrıca BMDHS (Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi UNCLOS) m 28'e göre transit geçiş yapan bir gemi hakkında ihtiyati tedbir kararı ancak geminin geçişi sebebiyle ve yolculuk sırasında veya yolculuk nedeniyle ortaya çıkan kılavuz, romorkaj, tamir ücretleri gibi deniz alacakları için verilebilir. Söz konusu alacaklar dışındaki bir alacak için transit geçiş yapan bir geminin durdurulması veya çevrilmesi ise mümkün değildir.⁷⁶ Söz konusu ihtiyati haciz kararları gemi Türk karasularını terk edinceye kadar uygulanabilir (TTK m. 1367/1/b). Bunun yanında transit geçiş yapan bir gemi hakkında ihti-

⁷⁴ Özkes, s. 125.

⁷⁵ Tekil, s. 458.

⁷⁶ Ekşi, s. 157.

yati haciz kararı verilebilmesi için geminin seferine ara verdiğinin ve Türk Limanlarıyla bir ilgisi olduğunun da ispatlanması da gerekir.⁷⁷ Zira Türkiye’de yabancı bayraklı gemiler hakkında ihtiyati haciz kararı, sadece, geminin demir attığı, şamandıraya veya tonozuza bağlandığı, yanaştığı ya da kızağa alındığı yer mahkemesi tarafından verilebilir (TTK m. 1355). Söz konusu düzenlemeyle ihtiyati haciz kararı verilebilmesi için geminin karar veren mahkemenin yargı çevresi içerisinde seferine ara vermesi bir unsur olarak aranmaktadır.⁷⁸ Bu nedenle Türk Karasularından uğraksız geçiş yapan gemilerin ihtiyati haczine karar verilemez.

2.3. Alacaklı Tarafından Teminat Gösterilmesi

Deniz alacağını ileri süren kişinin ihtiyati haciz talep edebilmesi için davada haksız çıkması durumunda alacaklının, borçlunun ve üçüncü kişilerin bu yüzden uğrayacakları zararları karşılamak için (İİK m. 434) belirli bir miktar teminat göstermesi gerekmektedir. Söz konusu teminat miktarı matbu olarak 10.000 Özel Çekme Hakkı şeklinde belirlenmiştir (TTK m. 1363). Teminatın başvuru sırasında yatırılması gerekmez. Mahkeme kararında kararın teminat karşılığı verildiği belirtilir ve talep sahibinin kararı alabilmesi için teminatı yatırması gerekir.⁷⁹ Teminat bunlarla sınırlı olmamakla birlikte ihtiyati haczin haksız veya sebepsiz olması veya teminat miktarının yüksek olması⁸⁰ nedeniyle oluşacak zararlara karşılıktır ve ihtiyati haciz sebebiyle geminin seferden alıkonulduğu süre boyunca, gemi için yapılan günlük işletme giderleri ve ihtiyati haciz dolayısıyla yoksun kalınan kazançları kapsar. Söz konusu dava genel hükümlere tabidir ve genel hükümlere göre açılır. Ancak, bu davanın ihtiyati haciz kararını veren mahkemede de görülmesi mümkündür (İİK m. 259/4). İhtiyati hacizden dolayı tazminat davası açılması ve teminattan yararlanılması için zarar ile haksız ihtiyati haciz arasından illiyet bağının bulunması

⁷⁷ YRG. 11.HD 14.01.2013/T 2012/18434/E 2013/644/K Nolu Kararı.

⁷⁸ Atamer, Cebri İcra, s. 286.

⁷⁹ Pekcanitez/Atalay/Özkan/Özekes, s. 548. Atamer’e göre ise ihtiyati haciz talebinde mahkemenin esasa ilişkin bir karar vermeyeceği için TTK m. 1363 düzenlemesinin lafzına uygun olarak taleple birlikte söz konusu teminatın da yatırılması gerekir. Atamer, Cebri İcra, s. 296.

⁸⁰ Sözleşme metninde söz konusu hükmüm “ancak bununla sınırlı değil her türlü zarar” şeklinde kaleme alınmıştır (1999 Tarihli Sözleşme m 6); William, s. 1970.

yeterlidir. Ayrıca ihtiyati haciz talebinde bulunan alacaklının kusurlu olması şart değildir.⁸¹ Belirtilen talep hakları haksız fiil zamaşımına (iki yıl) tabidir.⁸²

TTK'de geminin malikine, kiracısına, yöneticisine veya işletenine karşı doğan geminin işletilmesinin sebep olduğu bazı zıya veya hasarlar için ihtiyati tedbir talep edilmesi durumunda gemi adamlarının, gemide çalışmalarından dolayı ödenecek ücretlere ve diğer tutarlara ilişkin gemi alacaklıları⁸³ sosyal konumları ve ekonomik durumları itibarıyla⁸⁴ teminat yatırma yükümlülüğünden muaf (TTK m. 1363/3) tutulmuştur. TTK düzenlemesinde teminattan muaf tutulan gemi alacaklılarına ilişkin düzenleme dışında İİK'ye göre teminattan muaf tutulan alacaklar konusunda bir açıklama yer almaksızın ihtiyati haciz talep eden alacaklının 10.000 özel çekme hakkı teminat yatırması gerektiği hükme bağlanmıştır (TTK m. 1363). Ancak düzenlemenin amacı alacağın belirli bir yüzdesiyle ifade edilen teminat uygulamasının deniz ticaretinin gereklerine cevap vermemesidir.⁸⁵ Bu nedenle kanun koyucunun belirtilen düzenlemeyle İİK m. 259'a göre teminattan muaf olan alacakları teminata bağlama iradesi taşımadığı; yalnızca teminatı matbu bir miktara bağlama amacı taşıdığı kabulü gerekir. Düzenlemenin amacı dikkate alındığında ilama bağlı alacaklarda ve konkordatonun reddi (İİK m. 301) nedeniyle ihtiyati haciz talep edilmesi durumunda alacaklının teminat yatırması da gerekmeyecektir.⁸⁶ İlam

⁸¹ Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 444. Tazminat istenmesinin şartları, ihtiyati haciz kararının icra edilmiş olması, ihtiyati haczin haksız olması, maddi zarar doğmuş olması ve uygun illiyet bağının mevcut olması şeklinde sıralanabilir. Kusur şartı ise aranmaz. Baki Kuru, İcra ve İflas Hukuku El Kitabı II. Bası, Adalet Yayınevi, Ankara 2013, s. 1077.

⁸² İlhan Emin Postacıoğlu/Sümer Altay, İcra Hukuku Esasları, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2010, s. 896. Kuru, s. 1079. Özekes'e göre ise söz konusu talepler HMK m 399/ 3'e kıyasen bir yıl içerisinde açılmalıdır. Muhammet Özekes, İcra ve İflâs Hukuku Ders Notları - İhtiyati Haciz, Erişim <http://www.law.an-kara.edu.tr/files/2014/04/9-%C4%B0cra-ve-%C4%B0fl%C3%A2s-Hukuku-%C4%B0HT%C4%B0YAT%C4%B0-HAC%C4%B0Z-1.pdf> Tarihi: 22.03.2015.

⁸³ Geminin malikine, kiracısına, yöneticisine veya işletenine karşı doğmuş Ülkele-rine getirilme giderleri ve onlar adına ödenmesi gereken sosyal sigorta katılma payları da içinde olmak üzere, gemi adamlarına, gemide çalıştırılmakta olmaları dolayısıyla ödenecek ücretlere ve diğer tutarlara ilişkin istem haklarından doğan alacaklar teminat yatırmak yükümlülüğünden muaftır (TTK m 1363/3).

⁸⁴ TTK m. 1363 Madde Gerekçesi.

⁸⁵ TTK m. 1363 Madde Gerekçesi.

⁸⁶ Atamer, Cebri İcra, s. 298, 299.

niteliğindeki belgelere dayanan alacaklarda ise teminat verilip verilmemesi mahkemenin takdirindedir (İİK m. 259).

TTK düzenlemesinde alacaklı ve borçluya, matbu olarak belirtilen söz konusu teminat miktarına süresiz olarak itiraz hakkı tanınmıştır. Teminat tutarının matbu olarak belirlenmesinin alacak tutarının teminat miktarını karşılamaması gibi adil olmayan sonuçlara yol açmaması için alacaklı ihtiyati haciz kararı veren mahkemeden teminat miktarının azaltılmasını; borçlunun da⁸⁷ aynı mahkemeden teminat miktarının artırılmasını isteyebilir (TTK m. 1363/4). TTK düzenlemesinde yer alan söz konusu olanak yalnızca alacaklı ve borçluya tanınmıştır. Bu nedenle alacaklı ve borçlu belirli bir süreye tabi olmaksızın yargılamanın her aşamasında söz konusu talepte bulunabilir. Menfaati ihlal edilen üçüncü kişilere ise söz konusu hak tanınmamıştır. Bu nedenle menfaati ihlal edilen üçüncü kişiler İİK'nin ihtiyati haciz kararına itiraz hükümlerine göre ve ihtiyati haczi öğrenmelerinden itibaren 7 gün içerisinde teminat miktarının azaltılmasını talep etmeleri gerekir (İİK m. 265/2). Teminat miktarının indirilmesinde gemi için yapılan günlük işletme giderleri ve ihtiyati haciz dolayısıyla yoksun kalınan kazançlar dikkate alınır (TTK m. 1363/2).

2.4. Alacağın Muaccel Olması

TTK'de İİK m. 257 hükmüne paralel şekilde muaccel ve müeccel alacaklar için geminin ihtiyati haczine karar verilebileceği kabul edilmiş ancak muaccel alacaklar ile müeccel alacaklar farklı rejime tabi tutulmuştur (TTK m. 1353/5; İİK m. 257). Muaccel alacaklar için güvencesi bulunsun bulunmasın deniz alacağı niteliği taşıyan her türlü ayni veya şahsi talep hakları için geminin ihtiyati haczi talep edilebilirken, müeccel alacaklar açısından ancak kanunda sınırlayıcı olarak belirtilen durumlarda geminin ihtiyati haczi talep edilebilir.

Öncelikle ayni haklar açısından geminin mülkiyetine veya zilyetliğine ilişkin alacaklarda müeccel alacaklar için geminin ihtiyati haczinin talep edilemeyeceği açıktır.

⁸⁷ Teminatın artırılmasına karar verilirse, mahkeme, hangi sürede ek teminatın yatırılacağını da belirler. Ek teminat süresinde yatırılmazsa, ihtiyati haciz kararı kendiliğinden kalkar (TTK m. 1363/2).

Şahsi talep hakları açısından ise muaccel alacaklar için alacağın bir deniz alacağı niteliğinde olması (TTK m. 1352) ihtiyati haciz sebebi- dir ve ihtiyati haciz talep edebilmek için başkaca bir unsur aranmaz.⁸⁸ Müeccel alacaklar için ihtiyati haciz talep edilebilmesi içinse öncelikle alacağın deniz alacağı niteliğinde olması yanında ayrıca alacağın mü- eccel alacaklarda ihtiyati haciz istenmesine ilişkin İİK m. 257/2 şart- larını da taşıması gerekir. Buna göre müeccel alacaklar için geminin ihtiyati haczinin talep edilebilmesi için borçlunun muayyen yerleşim yerinin olmaması; taahhütlerinden kurtulmak için mallarını gizle- meye, kaçırmaya veya kendisi kaçmaya hazırlanması yahut kaçması veya bu amaçla alacaklıların haklarını ihlal eden hileli işlemlerde bu- lunması gerekir (İİK m 257/2; TTK m. 1353). Ayrıca müeccel alacaklar- da ihtiyati haczin uygulanması durumunda⁸⁹ söz konusu borçlu için alacağın muacceliyet kazanacağıının da kabulü gerekir. Bu durumda birden çok borçlu varsa diğer borçlular için alacak müeccel olmaya de- vam edecektir (İİK m. 257/3).

Güvenceyle teminat altına alınmış alacaklar açısından ise vadeden söz konusu alacağın talep edilebilir olması yani ipoteğin dayandığı ala- çağın muaccel olması anlaşılır.⁹⁰ İİK'ye göre ister vadesi gelmiş olsun ister vadesi gelmemekle birlikte şartları oluşsun rehinle temin edilmiş bir alacağın ihtiyati haczi talep edilemez.⁹¹ Ancak TTK'de gemilerin ihtiyati haczi açısından farklı bir düzenlemeye gidilmiş ve teslim şartı olmadığı için rehinle temin edilmiş olsa dahi gemilerin ihtiyati hac- zine izin verilmiştir. Gemi ipoteğiyle temin edilen alacağın belirtilen şartları taşıması durumunda vadeden önce de ihtiyati haciz istenmesi mümkündür. Ayrıca kanun koyucu gemi malikinin veya üçüncü bir kişinin fiili nedeniyle ipoteğin tehlikeye düşmesi durumunda alacağın vadesi gelmeden de ihtiyati haciz istenebilmesine izin vermiştir. Gemi veya tesisatının kötüleşmesi sonucu gemi ve kapsamına dâhil unsur- lar değer kaybına uğrar ve ipoteğin teminat fonksiyonunun azalırsa⁹²

⁸⁸ TTK Genel Gerekçesi no 200.

⁸⁹ Alacağın muaccel hale gelmesi için ihtiyati haciz isteme şartlarının oluşması veya ihtiyati haciz kararı verilmesi yeterli değildir. İhtiyati haczin uygulanması da gerekir. Saim Üstündağ, İcra Hukukunun Esasları, Sulhi Garan Matbaası İstanbul 1970, s. 486; Özekes, s. 290.

⁹⁰ Pekcanıtez/Atalay/Özkan/Özekes, s. 536,537.

⁹¹ Özekes, s. 117.

⁹² Kalpsüz, s. 137.

veya ipoteğin sağladığı teminat tehlikeye düşerse, alacaklı, tehlikeyi gidermesi için malike uygun bir süre verebilir. Bu süre içinde tehlikeye giderilmezse, alacaklı derhâl ipoteği paraya çevirmek hakkını elde eder. Alacak faizsiz olup henüz muacceliyet kazanmamışsa, paranın alınması ile muacceliyet tarihleri arasındaki zamana ait kanuni faiz indirilir (TTK m. 1030/1). Malikin gemiyi işletme tarzı sonucu, ipoteğin sağladığı teminatı tehlikeye düşürecek şekilde gemi veya tesisatının kötüleşmesinden veya ipotekli alacaklının haklarının başka surette tehlikeye girmesinden kaygı duyulursa alacaklının istemi üzerine mahkeme; geminin ihtiyaten hazine karar verebilir. Tehlikeye düşürme gemi malikinın veya üçüncü kişinin fiilinden kaynaklanması önem taşımadığı gibi söz konusu fiilin gerçekleşmesinde tarafların kusurlu olup olmaması da önem arz etmez.⁹³ Aynı şekilde malikin üçüncü kişiler tarafından yapılan benzer müdahalelere veya tahribatlara karşı gerekli önlemleri almaması durumunda da alacaklının istemi üzerine geminin ihtiyaten hazine karar verilebilir. İpoteğin kapsamına giren eklentinin kötüleşmesi veya normal bir işletmenin gereklerine aykırı olarak gemiden uzaklaştırılması hâli de geminin kötüleşmesi hükmündedir (TTK m. 1030 2/3). Bu aşamada amaç gemideki kötüleşmenin giderilmesi olduğu için kısa sürede dava açılması zorunluluğu yerine malike otuz günlük bir süre tanınmıştır. Bu süre içerisinde gerekli tedbirlerin alınmaması durumunda alacaklıya ipoteğin paraya çevrilemesi yoluyla takip başlatma imkânı tanınmıştır.⁹⁴

2.5. İhtiyati Haczi Tamamlayan Merasimin Yerine Getirilmesi

Alacaklı, ihtiyati haciz kararının verildiği tarihten itibaren üç iş günü içinde kararı veren mahkemenin yargı çevresindeki veya geminin bulunduğu yerdeki icra dairesinden kararın infazını istemek zorundadır. Aksi hâlde, ihtiyati haciz kararı kendiliğinden kalkar (TTK m. 1364). İİK m 261'de on gün olarak kabul edilen söz konusu süre gemilerin limanlarda kısa süreli beklemleri dikkate alınarak üç güne indirilmiş ayrıca düzenleme ile geminin bulunduğu yer icra dairesi de yetkilendirilmiştir.⁹⁵

⁹³ Sözer, s. 340; Çağa/Kender, s. 124.

⁹⁴ TTK m. 1030 Madde Gerekçesi. Alacaklıya ipoteğin paraya çevrilemesi yoluyla ilamlı takip başlatması için de bir aylık süre verir (TTK m. 1030).

⁹⁵ TTK m. 1364 Madde Gerekçesi.

2.6. Geminin Borçlunun Mülkiyetinde veya Zilyetliğinde Olması

Gemi alacakları ve kanundan veya sözleşmeden doğan rehin hakkına sahip alacaklar dışında bir geminin ihtiyati haczinin istenebilmesi için genel ihtiyati haciz kurallarından farklı olarak hukuki korumanın konusunu oluşturan geminin ihtiyati haczin talep edildiği sırada borçlunun mülkiyetinde ve zilyetliğinde olması ve bu vasıta ile korumanın konusu ile talepte bulunan borçlu arasında maddi hukuk yönünden bir bağ kurulması gerekir.⁹⁶ İhtiyati haciz talep edildiği sırada borçlunun mülkiyetinde olmayan gemiler için ihtiyati haciz kararı verilemez. Ancak ihtiyati haciz kararı her nasılsa verilmişse; TTK düzenlemesinin lafzı nedeniyle, ihtiyati haczin uygulandığı sırada geminin borçlunun mülkiyetinde olması durumunda verilen karar söz konusu sakatlık nedeniyle geri alınamaz.⁹⁷

3. İHTİYATİ HACZİN UYGULANMASININ ŞARTLARI

Geminin ihtiyati haczini isteme yetkisi; TTK m 1352'de sayılan deniz alacaklarından birine sahip alacaklıya aittir. Alacaklı kural olarak deniz alacağının doğmasına sebebiyet veren geminin; birden fazla gemi söz konusu ise yalnız birinin ihtiyati haczini isteyebilecektir. Ancak kanun koyucu bazı şartların varlığı halinde donatana ait başka bir geminin ihtiyati haczine de izin vermektedir. Ayrıca teminat verilmesi durumunda ihtiyati haciz kaldırılmakta ve üzerindeki ihtiyati haciz kararı kalkan bir geminin aynı alacak için tekrar ihtiyati haczine ancak istisnai bazı durumlarda izin verilmektedir.

6102 sayılı TTK'de sefere hazır geminin haczedilmesiyle ilgili bir sınırlamaya gidilmediği için geminin sefere hazır olması veya seferde olması ise ihtiyati haciz kararı verilmesi açısından bir önem arz etmeyecektir.

3.1. Deniz Alacağının Doğmasına Sebebiyet Veren Geminin İhtiyati Hacinde

Deniz alacağına sebebiyet veren geminin ihtiyati haczi TTK m 1369/1'de düzenlenmiştir. Kural olarak deniz alacağının doğmasına

⁹⁶ Pekcanitez/Atalay/Özkan/Özekes, s. 537, 538.

⁹⁷ Pekcanitez/Atalay/Özkan Özekes, s. 542.

sebebiyet veren geminin; birden fazla gemi söz konusu ise yalnız birisinin ihtiyati haczi talep edilebilir. Donatana ait diğer gemilerin ihtiyati haczi ise istisnai nitelik taşımaktadır.

TTK m. 1369/1 düzenlemesi incelendiğinde öncelikle alacağın deniz alacağı vasfı taşınmasına ilişkin şartlar düzenlendiği görülmektedir. Bu kapsamda

- Öncelikle genel başvuru sebebi olarak kabul edilen geminin işletilmesinden kaynaklanan alacaklar için deniz alacağı işletilmesinden kaynaklanan gemiler ihtiyaten haczedilebilecektir.⁹⁸
- Geminin işletilmesinden kaynaklanan alacaklar dışında ayrıca her hangi bir alacağın gemi ipoteği ile temin edilmesi söz konusu alacağı deniz alacağına vasfı kazandıracığı için bir alacağının gemi rehni, gemi ipoteği veya gemi üzerinde aynı nitelikteki bir yükümlülükle teminat altına alınması durumunda da söz konusu geminin ihtiyati haczi talep edilebilecektir.
- Bunun haricinde geminin mülkiyetine veya zilyetliğine ilişkin uyuşmazlıklarda da geminin ihtiyati haciz talep edilebilecektir.
- Alacağın gemi alacaklısı hakkı vermesi durumunda da söz konusu gemi üçüncü şahsın borcu için dahi ihtiyaten haczedilebilecektir (TTK m. 1369/1).

Düzenleme kapsamında bir geminin, ihtiyati haczinin istenebilmesi için alacağın deniz alacağı vasfı taşınması yanında geminin mülkiyetine ilişkin bazı şartların gerçekleşmesinin arandığı da görülmektedir⁹⁹. Öncelikle deniz alacaklarının kanunda düzenlenenler dışında yeni bir gemi alacağının tesisi şeklinde anlaşılacağı¹⁰⁰ ve gemi üzerinde kanuni rehin hakkı oluşturmayacağı için geminin devredilmesi durumunda devralan kişiye karşı ihtiyati haciz talebi ileri sürülemez. Bu nedenle düzenlemede de belirtildiği üzere ihtiyati haciz uygulanabilmesi için; hakkında deniz alacağı ileri sürülen kişinin söz konusu deniz alacağının doğduğu sırada geminin maliki veya kiracısı olması yanında söz konusu kişinin ihiyati haczin talep edildiği sıra-

⁹⁸ Bir geminin işletilmesinden doğan her türlü zarar deniz alacağına sebebiyet verir (TTK m. 1352/1/a).

⁹⁹ Koyuncu, s. 376.

¹⁰⁰ TTK m. 1369 Madde Gereçesi.

da¹⁰¹ borçtan da sorumlu ve geminin maliki olması gerekir (TTK m. 1369/1).¹⁰² Bu nedenle deniz alacağı'nın aynı zamanda gemi alacağı teşkil ettiği durumlar haricinde geminin devredilmesi ve ihtiyati haczin uygulandığı sırada malikin farklı bir kişi olması durumunda yeni malike karşı ihtiyati haciz ileri sürülemez.¹⁰³ Ayrıca gemi alacaklısı hakkının tanındığı haller bir tarafa bırakılırsa Türk Hukuku bakımından şahsi borçlu olan geminin kiracısının borcu için geminin ihtiyati haczi ancak bu kişinin haczin uygulandığı sırada geminin mülkiyetini elde ettiği hallerde¹⁰⁴ mümkündür.

3.2. Deniz Alacağına Konu Gemi Dışında Donatana Ait Başka Bir Geminin İhtiyati Haczinde

Kural olarak ihtiyati haciz, deniz alacağı'nın isletilmesinden doğmuş gemi üzerine konabilir. Ancak alacaklı ihtiyati hacze konu geminin ihtiyati haciz talep edilmeden önce kesin olarak haczedilmesi gibi çeşitli nedenlerle deniz alacağına konu gemi dışında donatana ait başka bir geminin ihtiyati haczine ihtiyaç duyabilir.¹⁰⁵ Deniz alacağından dolayı sorumlu olan kişiye ait olmakla birlikte üzerinden deniz alacağı doğan gemi dışında başka gemisinin (sister ship; kardeş gemi), alacağı karşılık olarak ihtiyati haczine;

- İhtiyati haciz talep edildiği sırada¹⁰⁶ üzerinde deniz alacağı do-

¹⁰¹ Düzenlemede "ihtiyati haczin uygulandığı sırada" ibaresi yer almaktadır. Ancak İhtiyati haciz uygulama yetkisinin icra dairesinin olması ve icra dairesinin ihtiyati haciz uygulanması sırasında aleyhine karar verilen kişinin borçlu olup olmadığını araştırma yetkisi olmaması nedeniyle düzenlemenin ihtiyati haczin uygulanması anında talepte bulunulan kişinin gerçekten deniz alacağı'nın borçlusu olmasını arayan lafzı eleştirilene maruz kalmaktadır. Bu nedenle söz konusu ifadenin ihtiyati haciz talep edildiği anda şekilde anlaşılması gerekir. Pekcanitez/Atalay/Özkan/Özkes, s. 541.

¹⁰² Söz konusu düzenlemenin anlam ağırlığı kişinin geminin maliki olması kavramındadır Tetley William, s 1969.

¹⁰³ Ülgener, s. 12; Light, *DHD* s. 42; Atamer, Cebri İcra, s. 274.

¹⁰⁴ TTK m. 1369 Madde Gereğesi.

¹⁰⁵ İhtiyati haciz kesinleşmeden ve İİK m. 100'deki şartlar sağlanmadan ihtiyati haciz alacaklısının hacze katılması da mümkün değildir. Üstündağ, s.188; Sıtkı, Akya-zan, İhtiyati Hacizler ve Hacze İştirak, Kutulmuş Matbaası, İstanbul 1958, s. 60. Bu nedenle geminin ihtiyati haciz konulmadan önce kesin olarak haczedilmesi durumunda m 268'de düzenlenen hacze geçici iştiraktan bahsetmek mümkün olmaz.

¹⁰⁶ Düzenlemenin, talep edilirken henüz malik olmayan deniz alacağı borçlusunun, ihtiyati haczin uygulandığı sırada malik olma ihtimaline göre ihtiyati haciz talep edilebileceği izlenimi uyandıran "alacak doğduğu sırada" ibaresi eleştirilere

ğan geminin maliki veya kiracısı veya tahsis olunanı ya da taşıtanı olan söz konusu kişinin

- İhtiyati haczin uygulandığı sırada gemilerin maliki olması; yani geminin deniz alacağı ileri sürülen kişiye ait olması¹⁰⁷ durumunda izin verilmektedir.

Söz konusu düzenlemeyi borçtan dolayı sorumlu olmaktan çok aynı kişiye ait olmak unsuru karakterize etmektedir.¹⁰⁸ Bu nedenle kiracının geminin mülkiyetine sahip olması ihtiyati haciz talebinde bulunulmasının ön şartıdır. Donatana ait başka bir geminin ihtiyati haczinin talep edilebilmesi için uyumsuzluğun geminin mülkiyetine veya zilyetliğine ilişkin olmaması gerekmektedir (TTK m. 1369/2). Zira geminin mülkiyetine veya zilyetliğine ilişkin uyumsuzluklarda, belirtilen gemi dava konusunu oluşturduğu ve alacağın söz konusu geminin teslimine ilişkin olduğu için yalnızca söz konusu uyumsuzluğun konusu olan gemi hakkında ihtiyati haciz kararı verilebilir (TTK m. 1369/3). Aynı şekilde sözleşmeden kaynaklanan rehinle temin edilmiş alacaklarda, söz konusu alacağa deniz alacağı sıfatını alacağın rehinle temin edilmiş olması verir ve rehinin temel ilkelerine göre yalnızca üzerinde rehin bulunan gemi alacağa güvence teşkil eder. Bu nedenle rehinli gemi başkasına ait olsa dahi sözleşmeden kaynaklanan rehinle temin edilmiş alacaklarda donatana ait başka bir geminin donatana baskı oluşturmak amacıyla ihtiyati haczine karar verilememelidir.¹⁰⁹ Ancak rehinli alacaklar için TTK düzenlemesinde bu yönde bir hüküm sevk edilmediği için kanundan doğan rehin hakkı yanında sözleşmeden doğan rehinle temin edilmiş alacaklarda da kardeş geminin ihtiyati haczinin talep edilebileceği rehinle ilgili temel ilkelerle bağdaşmamakla birlikte kabul edilmektedir.¹¹⁰

maruz kalmaktadır. Bu nedenle söz konusu ifadenin “ihtiyati haciz talep edildiği sırada” şeklinde anlaşılması gerekir. Pekcanitez/Atalay/Özkan/Özekes, s. 541. Ancak ihtiyati haciz talep edildiği anda maliki olunmayan geminin ihtiyati haczi haksız olarak kabul edilmişse ve ihtiyati haczin uygulama anında söz konusu kişi geminin mülkiyet hakkını kazanmışsa söz konusu durum düzenlemede açıkça yer aldığı için ihtiyati haciz talep edildiği sırada maliki olunmadığı gerekçesiyle ihtiyati haciz kararına itiraz edemez. Pekcanitez/Atalay/Özkan/Özekes, s. 542.

¹⁰⁷

William, s. 1969.

¹⁰⁸

William, s. 1970.

¹⁰⁹

Aynı yönde bakınız Pekcanitez/Atalay/Özkan/Özekes, s. 540.

¹¹⁰

Bu durum sıra cetvelinde kendini gösterir ve kardeş gemiyi ihtiyaten haczettiren alacaklı, rehinli gemiyi ihtiyaten haczettiren alacaklıya göre daha dezavantajlı bir

3.3. Serbest Bırakılan Geminin Tekrar İhtiyati Haczinde

Alacaklı için önemli olan alacağına kavuşmaktır. Alacağın haciz objesi gemi ile veya başka şekilde sağlanması onun açısından önem arz etmediği gibi alacağa geminin veya buna eşdeğer başka bir şeyin teminat teşkil etmesi de alacaklı açısından önem taşımaz. Teminat karşılığında gemi üzerindeki ihtiyati haczin kaldırılmasıyla gemi serbest bırakılmakta ve ihtiyati haczin konusunu teminat teşkil etmektedir. Bu nedenle kural olarak bir alacak için ihtiyati haciz kararı almış ve gemi serbest bırakılmışsa veya deniz alacağı için teminat verilmişse aynı alacak için söz konusu geminin tekrar ihtiyati haczine karar verilemez. Aynı şekilde bir alacak için bir geminin ihtiyati haczi durumunda aynı deniz alacağı için ihtiyati hacze konu olabilecek donatana ait başka bir gemi de ihtiyaten haczedilemez. İhtiyaten haczedilen bir geminin serbest bırakılması veya gemiyle ilgili olarak teminat alınması durumunda geminin yeniden ve aynı alacak için tekrar ihtiyati haczi geminin veya gemi için verilen teminatın serbest bırakılması veya yetersizliği veya teminat verenin aczi durumlarından birinin varlığı halinde istenebilir.

Öncelikle ilk teminatın tür veya miktarının yetersiz olması durumunda geminin tekrar ihtiyati haczi talep edilebilir. Ancak bunun için elde edilecek toplam teminat miktarının, geminin değerini aşmaması gerekir. Ayrıca geminin teminat verilmeksizin veya borç ödenmeksizin alacaklının bir tutumu ile serbest kalması durumunda da¹¹¹ gemi-

sırada yer alır. Bakınız Atamer, Cebri İcra, s. 276. Karşı görüşteki Pekcanitez'e göre ise TTK düzenlemesinde kardeş geminin ihtiyati haczine deniz alacağının gemi rehnine dayanması açısından bir sınırlama getirilmemiştir. Ancak İİK m. 45 önce rehne başvurma zorunluluğu nedeniyle kardeş geminin ihtiyati haczi ancak yeterli teminat sağlanamaması durumunda mümkündür. Bu nedenle deniz alacağının rehinin konusu gemi dışında diğer gemilerin ihtiyati haczi istenemez. Pekcanitez/Atalay/Özkan/Özekes, s. 544. Kardeş gemilerin ihtiyati haczini düzenleyen TTK m. 1369/2 düzenlemesinde aynı nitelikte teminat altına alınan alacaklar için geminin ihtiyati haczini düzenleyen TTK m. 1369/1/c bendine yer verilmemesi nedeniyle ipotekle temin edilen alacakların kardeş geminin ihtiyati haciz sebebi olarak düzenlemediği düşünülebilirse de aynı düzenlemenin 3. fıkrası ile geminin mülkiyetine ve zilyetliğine ilişkin uyumsuzluklar için açık düzenleme getirilmesi ve düzenlemede gemi rehini veya ipotegine ilişkin uyumsuzluklara yer verilmemesi karşısında söz konusu yorum zorlama bir yorum niteliği taşıyacaktır (karşılaştırdığımız 1999 Tarihli sözleşme m. 3).

¹¹¹ Makul sebeplere dayanarak hareket eden alacaklının istemiyle veya onayıyla yahut alacaklının serbest bırakılmayı engelleyecek makul önlemleri alamaması sebebiyle serbest kalması durumunda da geminin ihtiyati haczi talep edilebilir (TTK

nin tekrar ihtiyati haczine veya donatana ait başka bir geminin ihtiyati haczine izin verilmektedir. Buna ilave olarak teminat verenin aczi¹¹² de geminin tekrar ihtiyati haczi sebebi olarak düzenlenmektedir. Ayrıca düzenlemeyle geminin serbest bırakılmasıyla geminin alacaklının bir fiiliyle serbest kalmasının kastedildiği, borçlunun hukuka aykırı fiili ile hukuka aykırı şekilde serbest kalmasının kastedilmediği de hükme bağlanmıştır (TTK m. 1375/3).

3.3.1. Serbest Bırakılan Geminin Yeniden veya Aynı Alacak İçin ihtiyati Haczinde

İhtiyaten haczedilen bir geminin serbest bırakılması veya gemiyle ilgili olarak teminat alınması durumunda geminin yeniden ve aynı alacak için tekrar ihtiyati haczi kural olarak istenemez. Ancak geminin veya gemi için verilen teminatın makul sebeplere dayanarak hareket eden alacaklının istemiyle veya onayıyla yahut alacaklının serbest bırakılmayı engelleyecek makul önlemleri alamaması sebebiyle serbest kalması veya ilk teminatı veren kişinin, kendi borçlarını kısmen veya tamamen yerine getirmemesi veya yerine getirmekten aciz olması durumlarından birinin varlığı halinde talep edilebilir. Ayrıca geminin teminat karşılığında serbest bırakılması halinde ilk teminatın tür veya miktarının yetersiz olması durumunda da geminin tekrar ihtiyati haczi istenebilecektir. Ancak ilk teminatın tür ve miktarının yetersiz olması durumunda elde edilecek toplam teminat miktarının geminin değerini aşmaması gerekir (TTK m. 1375/1).

3.3.2. Aynı Deniz Alacağı İçin Serbest Bırakılan Gemi Yerine Kardeş Geminin İhtiyati Haczinde

İhtiyaten haczedilen geminin veya ilk teminatın makul sebeplere dayanarak hareket eden alacaklının istemiyle veya onayıyla yahut alacaklının serbest bırakılmayı engelleyecek makul önlemleri alamaması sebebiyle serbest bırakılması durumunda yeniden ve aynı alacak için donatana ait başka bir geminin (kardeş gemi) tekrar ihtiyati haczine

¹¹² m. 1375/1).
Geminin tekrar ihtiyati haczi ilk teminatı veren kişinin, kendi borçlarını kısmen veya tamamen yerine getirmemesi veya yerine getirmekten aciz olması durumunda istenebilir. (TTK m. 1375/1).

izin verilmiştir. Ancak bunun için daha önce verilmiş olan teminatın tür veya miktarının yetersiz olması; şahsi teminat söz konusu ise ilk teminatı veren kişinin, kendi borçlarını kısmen veya tamamen yerine getirmemesi veya yerine getirmekten aciz olması gerekir. Kardeş geminin ihtiyati haczi için geminin donatanın mülkiyetinde olması yeterlidir ve teminata ilişkin söz konusu şartların gerçekleşmesi haricinde gemiye ilişkin başkaca bir şart aranmaz. Belirtilen şartlar serbest bırakılan geminin yeniden veya aynı alacak için ihtiyati haczi¹¹³ şartları ile paralellik göstermekle birlikte düzenlemeler arasındaki farklılık teminatın yetersizliği konusunda ortaya çıkmaktadır. Teminatın tür ve miktarının yetersiz olması durumunda aynı geminin ihtiyaten haczedilebilmesi için toplam teminatın gemi değerini aşmaması bir şart olarak aranırken kardeş geminin ihtiyati haczi için söz konusu şart aranmamaktadır. Bu nedenle söz konusu geminin ihtiyati haciz şartlarını taşıması gerekmeyeceği gibi borcun kardeş geminin işletilmesinden doğması da bir şart olarak aranmaz. Kardeş geminin ihtiyati haczi, haczin geminin üzerinde sözleşmeden veya kanundan doğan bir rehin hakkından kaynaklanması durumunda da mümkündür.

4. İHTİYATİ HACİZ KARARININ SONUÇLARI

4.1. Yükü İlgili Kişilere Karşı Sorumluluk

İhtiyati haciz kararı gemiye el konmasına olanak vereceği için geminin ihtiyati haczinden etkilenecek kiracı, çarteri, taşıtanı, gönderileni, yükleteni, sigortacılar, gemi adamları gibi geniş bir kitle bulunmaktadır. Gemiye ihtiyati haciz konulması durumunda donatan, gemisini işletme imkânından yoksun kalacağı gibi borcunu ödeme-yerek kusuru ile ihtiyati hacze sebebiyet verdiği için ihtiyati hacizden etkilenen söz konusu kişilere karşı da sorumlu olur.

4.2. Gemiye El Konulması ve Muhafaza Tedbirleri

İİK'ye göre ihtiyati haciz, genel hacizdeki hükümlere göre yapılar ve borçlunun ihtiyati haciz konusu mallar üzerindeki tasarruf yetkisi kısıtlanır.¹¹⁴ Buradaki tasarruf sözcüğünü geminin deniz ti-

¹¹³ Bakınız 3.3.1.

¹¹⁴ Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 435.

caretinde kullanılmasını ve sefere çıkmasını da içerir şekilde anlaşılmalıdır.¹¹⁵ İhtiyati hacizde gemiye fiilen el konulmak zorundadır (İİK m. 92/3).¹¹⁶ Bu amaçla ihtiyati haczine karar verilen bütün gemiler, icra müdürü tarafından seferden menedilerek muhafaza altına alınır veya yed'i emine teslim edilebilir. Bunun için ayrıca bir seferden men kararı verilmesine gerek yoktur.¹¹⁷ Ancak gemiler fiilen muhafaza altına alınamayacağı için ihtiyati hacziden kasıt geminin limanı terkine engel olunmasıdır.¹¹⁸ Bu amaçla gemiye ait evrakların verilmesi, geminin nezaret ve muhafazası için bekçi tayin edilmesi veya çapanın çıkarılması, dümenin zincirlenmesi gibi tedbirler alınabilir.¹¹⁹

Geminin ihtiyaten haczedilerek seferden men edildiği, kaptana veya malike ya da malik olmayan donatana yahut bunların bir temsilcisine tebliğ edilir. Ayrıca bu durumda geminin yediemin olarak bırakılacağı kişiler kanunda belirtilmiştir. Gemi, tebligat yapılan kişiye yediemin sıfatıyla bırakılır.¹²⁰ İcra müdürüne ise söz konusu kişileri tayin etme konusunda bir takdir hakkı verilmemiştir.¹²¹ Yediemin sıfatıyla bırakılan geminin serbest bırakılmadıkça işletilmesi mümkün değildir.¹²²

¹¹⁵ Çağa/Kender, s. 115; Ekşi, s. 117.

¹¹⁶ 6762 sayılı TTK döneminde icra daireleri tarafından mahkeme kararında aksi belirtilmediği sürece geminin ihtiyati haczinde bir haciz tutanağı düzenlenmekte ve gemi işletilmeye devam etmekte veya gayrimenkul sayılan Türk Ticari Gemilerinin ihtiyati haczinde sicile işlemekle yetinilmekte idi. Kerim Atamer, "Gemilerin İhtiyati Hacizinde Seferden Men Önemlinin Uygulanması", İÜHFİM, C.55, S. 3/2, İstanbul 1997, Erişim, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/>, Tarihi: 15.11.2014, s 281.

¹¹⁷ Borçlu hakkında gemi alacağına istinaden ihtiyati haciz kararı alınarak haciz konulmuş olup, ardından alacaklının talebiyle gemi hakkında seferden men kararı verilmiş, borçlunun söz konusu kararın iptali istemiyle yaptığı şikayet başvurusu mahkemece reddedilmiştir. Yargıtay ise "TTK'nin 1353/1. maddesine göre "deniz alacaklarının teminat altına alınması için, geminin sadece ihtiyati haczine karar verilebilir. Bu alacaklar için gemi üzerine ihtiyati tedbir konulması veya başka bir surette geminin seferden men edilmesi istenemez". Hükmü uyarınca gemi üzerindeki seferden men kararının kaldırılması gerektiğine karar vermiştir YRG 12. HD 21/10/2013/T; 2013/23552/E; 2013/32676/K nolu kararı [www. Hukukturk.com](http://www.hukukturk.com); Erişim: 01.11.2014.

¹¹⁸ Tekil, s. 459.

¹¹⁹ Ekşi, s. 116.

¹²⁰ Yediemine, görevi ve Türk Ceza Kanununun 289 uncu maddesinden doğan cezai sorumluluk dâhil olmak üzere, kanuni sorumlulukları hatırlatılır (TTK m 1366/1).

¹²¹ Pekcanitez/Atalay/Özkan/Özekes, s. 551.

¹²² Atamer, Cebri İcra, s. 310.

Türk bayraklı gemilerde ihtiyati haciz kararı uygulanacağı sırada, gemi fiilen hareket etmişse veya seferde bulunuyorsa, ayrıca ihtiyati haciz kararı, malike, malik olmayan donatana ve borçtan şahsen sorumlu bulunan kişiye tebliğ edilir. Deniz alacağı için on gün içinde teminat verilmesi, aksi hâlde geminin izleyen ilk seferinde icra dairesine teslim edilmesi ihtar edilir (TTK m 1367). Teminat verilmezse geminin bir sonraki seferine izin verilmez. Ancak 6102 Sayılı TTK sisteminde sefere hazır geminin haczedilemeyeceği hükmüne yer verilmemiştir. Bu nedenle söz konusu düzenlemeyi, sefer sırasındaki geminin haczedilemeyeceği şeklinde yorumlamamak gerekir. Yabancı bayraklı gemilerde ise ihtiyati haciz kararı, sahil güvenlik komutanlığının yardımı alınarak gemi Türk karar sularını terk edinceye kadar uygulanabilir (TTK m 1367/1(b)).

4.3. Alacağın Muacceliyet Kazanması

Yukarıda da bahsedildiği üzere¹²³ müeccel bir deniz alacağı için İİK m 257/2 uyarınca ihtiyati haciz kararı verilmesi durumunda alacak söz konusu alacaklı açısından muacceliyet kazanır. Birden fazla borçlu olması durumunda ise borç diğer borçlular için müeccel kalmaya devam eder.

4.4. İhtiyati Haczin Kapsamı, Geminin İdaresi ve İşletilmesi

Bir geminin ihtiyati haczi, borçlunun o geminin işletilmesinden elde ettiği geliri ve menfaatleri de kapsar (TTK m. 1368/1; İİK m 92).

İcra dairesi, masrafları alacaklı tarafından ödenmek kaydıyla (İİK m. 88) günlük masraflarını karşılamak üzere limanda yer işgali ücreti, personel ve yakıt ücreti, geminin tamiri ve sigortası gibi geminin idaresi ve işletilmesi ile bakımı ve korunması için gerekli her türlü önlemi alır (TTK m. 1368/2; İİK m. 92).

4.5. İhtiyati Haczin Hükümü

İhtiyati haczin hükümü kapsamında ihtiyati haczin ilgili sicillere bildirilmesinin ve söz konusu şerhin etkisinin ve ihtiyati haczin etkisinin belirtilmesi gerekir.

¹²³ 2.4. Alacağın Muaccel Olması.

4.5.1. Şerhin Etkisi

İcra müdürü, ihtiyati haciz kararının uygulamaya koymak için kararı derhâl, geminin bulunduğu bölgeden sorumlu sahil güvenlik komutanlığına veya emniyet teşkilatına, liman başkanlığına ve gümrük idaresine bildirir. Ayrıca ihtiyati haciz kararının ilgili sicillere de bildirilmesi gerekir. İcra müdürü, ihtiyati haciz kararını, kararın uygulanmasını izleyen ilk iş gününde geminin kayıtlı olduğu sicile ve yabancı bayraklı gemilerde, geminin bayrağını taşıdığı devletin en yakın konsoloslughuna bildirir (TTK m. 1366/3,4). Söz konusu şerhten sonra gemi veya ipotek üzerinde yapılacak tasarruflar, şerh ile teminat altına alınan hakkı ihlal ettiği ölçüde geçerli olmayacağı gibi (İİK m. 23/4 atfıyla TTK m. 977) iyi niyetli hak iktisabı da söz konusu olmaz. Ancak unutulmamalıdır ki ihtiyati haczin kesin etkisi yoktur ve alacaklıya satış yetkisi vermez. Bu nedenle şerhin söz konusu etkisinden yararlanabilmek için alacaklının öncelikle haczin kesinleşmesi için harekete geçmesi gerekir.¹²⁴ Ayrıca ihtiyati haciz kararının şerh verilmesinin ihtiyati tedbirde olduğu gibi yapılacak tasarrufları engelleme gibi bir etkisi yoktur. Bu nedenle söz konusu şerhe rağmen borçlu gemi üzerinde tasarrufta bulunabilir ve söz konusu tasarruflar geçerli olur. Gemiye devralan kişi ise hacizle birlikte devralmış olur. Ancak bu durumda davayı kazanan kişi geminin mülkiyetini veya zilyetliğini elde edecektir. Bu nedenle burada ihtiyati tedbir olarak geminin mülkiyetinin devrinin yasaklanması tercih edilebilir. Söz konusu ihtiyati tedbir; geminin yalnızca sicile kaydedileceği ve geminin seferden men'i sonucunu doğurmayacağı için TTK m. 1353/1 anlamında ihtiyati tedbir yasağı kapsamına da girmeyecektir. Ancak alacaklının gemiyi fiilen elde edebilmesi için geminin seferden men'inin ihtiyati haciz yoluyla sağlanması gerekecektir.

4.5.2. İhtiyati Haczin Etkisi

İhtiyati haciz kararının şerhi yukarıda belirtilen¹²⁵ etkilere sahip olmakla birlikte ihtiyati haczin etkisine de değinmek gerekir. Alacaklının ihtiyaten haczettirdiği mallar üzerinde ihtiyati haciz masraflarını satış tutarından öncelikli olarak almak dışında (m. 268) rüçhan hakkı bulunmamaktadır. Bu nedenle diğer alacaklılar da ihtiyati ola-

¹²⁴ Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 438.

¹²⁵ Bakınız 4.2.1. Şerhin Etkisi.

rak haczedilen gemiyi kesin veya ihtiyati olarak haczettirebilir ve bu durumda bakiyeye değil hacze katılırlar.

İhtiyati haciz kesin hacze dönüşmeden önce ihtiyaten haczedilen gemi borçlunun diğer bir alacaklısı tarafından kesin olarak haczedilmesi durumunda ihtiyati haciz sahibi alacaklı söz konusu hacze kendiliğinden ve muvakkaten iştirak eder. İhtiyati haciz alacaklısının alacağı aynı zamanda bir deniz alacağı teşkil etmediği sürece hacze iştiraki İİK m. 100 deki şartları taşımasına bağlıdır.¹²⁶ Bu durumda ihtiyati haciz sahibinin alacağının İİK m. 100'de belirtilen şartları taşıması şartıyla satış bedeli vezneye girmeden önce icrai hacze dönüşürse birden fazla kesin haczin iştiraki söz konusu olur (İİK m. 268). Gemi alacaklısı hakları ise hacizden önce veya sonra doğmasına bakılmaksızın hacizden önce gelir.¹²⁷

Gemi rehini ile temin edilen alacaklarda da gemiye el konulması ihtiyati hacizle sağlanır. Rehinle temin edilmiş alacaklar ile diğer alacaklar açısından iştirak söz konusu olmaz. Bu nedenle rehin hakkı söz konusu alacaklardan önce gelir. Rehinden önce konulmuş ihtiyati veya icrai haciz bulunması halinde ise kamu alacakları dâhil hiçbir haciz rehinden önceki hacze iştirak edemez (m. 268, I).

Borçluya ait gemiye birden fazla ihtiyati haciz konması durumunda ise ilk önce kesin hacze dönüşen ihtiyati haczi ilk haciz kabul edilir ve diğer ihtiyati haciz alacaklıları İİK m. 263 hükümlerine göre söz konusu hacze geçici iştirak eder.¹²⁸

¹²⁶ İİK m. 268'de 2003 Tarihinde yapılan değişiklikten önce ihtiyati haciz koyduran alacaklının hacze iştiraki için İİK m. 100 deki şartları taşıması gerekip gerekmediği doktrinde tartışma konusu olmuştur. Postacıoğlu'na göre muvakkat iştirak durumunda iştirakin kabulü m 100 de belirtilen şartlara tabi değildir. Yani İİK m.264'e göre ihtiyati haciz hakkı düşmedikçe ona ayrılan paranın diğer alacaklılara verilmesi mümkün olmaz. Postacıoğlu, İcra Hukuku, İstanbul 1967, s 391-392.belirtilen görüşe uygun olarak Tekil'de bu durumda geminin haczinin ilgili sicillere şerh verileceği ve söz konusu şerhin üst sırada yer alacak yeni deniz alacaklarının doğumu engelleyeceği ancak şerhin rüçhan hakkı bulunduğu için gemi alacaklıları açısından her hangi bir önemi bulunmadığı görüşündedir. Tekil, s. 459. Akyazan ve Kuru'ya göre ise ihtiyati haciz koyan alacaklının hacze katılması m 100 deki şartları taşımasına ve ihtiyati haczin kesin hacze dönüşmesine bağlıdır. Bu durumda ihtiyati haciz alacaklısı kendiliğinden ve geçici olarak hacze iştirak eder Akyazan, s. 60; Baki Kuru/ Ramazan Arslan/ Ejder Yılmaz, İcra İflas Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara, 2002, s. 432.; s 447 Atamer, Cebri İcra, s. 319.

¹²⁷ Çağa/Kender, s. 113.

¹²⁸ Ahmet Değnekli, "İİK'İNİN 268. Maddesinde 4949 Sayılı Kanun'la Değişiklik

5. GEMİNİN SERBEST BIRAKILMASI

Teminat gösterilmesi ile alacaklı kolay paraya çevrilebilen bir teminata kavuşurken borçlu ise gemisini işletme olanağı elde eder¹²⁹ ve teminat gösterilmesi borçlu ve alacaklının müştereken yararına hizmet eden bir müessesedir. Bu nedenle geminin ihtiyaten haczedildikten sonra teminat karşılığında serbest bırakılması olanağı sağlanmıştır. Ayrıca borçlunun borcun varlığını kabul etmesi durumunda, borçluya en baştan teminat karşılığında gemiye fiili el koyma tedbirinin uygulanmasına (TTK m. 1370) veya ihtiyati haciz konmasına engel olma (TTK m. 1371) olanağı tanınmalıdır.¹³⁰

Geminin serbest bırakılması başlığı altında ihtiyati haciz gemi üzerinde devam ettiği halde teminat karşılığında geminin donatana veya üçüncü bir kişiye bırakılması ve teminat karşılığında gemi üzerindeki ihtiyati haczin kaldırılması olmak üzere iki farklı müessese düzenlenmektedir. Ancak her iki durumda da ihtiyati haciz kararı fiilen kalkmamakta yalnızca donatanın geminin işletmesinin önü açılmaktadır. İhtiyati haciz kararını kaldıran sebepler ise ihtiyati haczi tamamlayan merasime başvurulmaması veya ihtiyati haczin mahkeme kararıyla kaldırılması durumlarında söz konusu olur.

Geminin serbest bırakılması için verilecek teminatın tür ve miktarı, alacaklı ile geminin maliki veya maliki olmayan donatanı arasında serbestçe kararlaştırılabilir (TTK m. 1372/1). Bu durumda teminat miktarı geminin değerini aşmamak üzere taraflar arasındaki anlaşmaya göre belirlenir. Düzenlemeden açıkça anlaşılacağı üzere taraflar teminatın miktarı yanında türünde de anlaşabilir. Tarafların anlaşması durumunda TTK m. 1373 de sayılan teminat türlerinden birisi olmasa dahi teminatın kabul edilmesi gerekir.¹³¹ Tarafların anlaşmaması durumunda ise teminatın tür ve miktarını belirleme yetkisi TTK düzenlemesinde icra müdürüne verilmiştir.¹³² İcra müdürü teminatın

Yapıldıktan Sonra Alınan İhtiyati Hacizlerde Hacze İştirak Derecesi" TBB Dergisi Sayı 57, 2005 s. 162-180, s. 170.

¹²⁹ Ülgener, s. 13, Çağa/Kender, s. 119.

¹³⁰ Postacıoğlu/Altay, s. 870.

¹³¹ Ekşi, s. 121.

¹³² İİK'ye göre ihtiyati hacze ilişkin yetkiler mahkemededir (Yılmaz, s. 36) İİK ve 1999 Tarihli Sözleşmeye göre teminatın tür ve miktarını belirleme yetkisi mahkemeye verilmesine rağmen TTK ile söz konusu yetki istisnaen icra müdürüne verilmiştir.

türü olarak 1373'de sayılan teminat türlerinden birini seçmek zorundadır. Söz konusu teminat türleri dışında bir teminatı kabul edemez. Teminat miktarını ise geminin değeri esas alarak belirler. Teminata yapılan itirazlara ilişkin karar verme yetkisi ise mahkemeye verilmiştir. Teminat veren kişi her zaman, bu teminatın miktarının azaltılması, türünün değiştirilmesi veya iptali için mahkemeye başvurabilir (TTK m. 1374).

Geminin serbest bırakılması için teminat verilmesi geminin işletilmesine olanak sağlamak için başvuru bir yoldur; sorumluluğun kabulü veya herhangi bir itiraz ve def'iden ya da sorumluluğun sınırlandırılması hakkında vazgeçilmesi şeklinde yorumlanamaz (TTK m. 1373/1).

5.1. Teminat Karşılığında Geminin Donatana veya Üçüncü Bir Kişiyeye Bırakılması

İhtiyaten haczedilen gemi belirli bir teminat karşılığında borçlu veya üçüncü kişiye istenildiği zaman icra dairesine teslim edilmek şartıyla bırakılabilir. Bunun için borçlunun veya üçüncü bir kişinin talepte bulunması ve teminat gösterilmesi gerekir. Söz konusu düzenleme ile gemi değeri için güvence verilerek geminin serbest bırakılması düzenlenmekte¹³³ ve bu durumda gemi üzerinde ihtiyati haciz devam etmektedir. Ayrıca söz konusu düzenlemeden borçlu yanında üçüncü kişiler de yararlanmasına olanak sağlanmıştır. Verilen teminat tutarı düzenlemede gemi değeri olarak belirtilmekte ise de borç ve masraflar tutarını aşmamalıdır (İİK m. 263).

Teminat olarak nelerin gösterilebileceği düzenlemede tahdidi olarak sayılmıştır. Taraflar açıkça anlaşmadığı sürece geminin serbest bırakılması için düzenlemede yer alan teminat türlerinden birisinin gösterilmesi gerekir. Ayrıca düzenlemede İİK m. 263'e paralel şekilde borçlunun ve üçüncü kişinin gösterebileceği teminat çeşitleri arasında ayırım yapılmıştır.¹³⁴ Buna göre geminin borçluya bırakılması için borçlunun göstereceği teminat çeşitleri düzenlemede; gemi değerinin depo edilmesi veya icra memuru tarafından kabul edilecek taşınmaz

¹³³ Koyuncu, s. 377.

¹³⁴ İİK m. 263 düzenlemesi ile ilgili olarak bakınız Yılmaz, s. 1165.

rehini, gemi ipoteği veya itibarlı bir banka kefaleti gösterilmesi şeklinde belirtilmiştir. Geminin üçüncü kişiye bırakılması için üçüncü kişinin göstereceği teminat söz konusu teminat türlerinden birisi değil bir taahhüt senedi¹³⁵ alınması şeklinde olacaktır (TTK m. 1370/1). Geminin teminat karşılığında üçüncü kişiye bırakılabilmesi için teminatı mutlaka gemi kendisine bırakılacak üçüncü kişinin göstermesi zorunlu değildir, bu amaçla borçlu veya başka bir kişi de teminat gösterebilir.¹³⁶

Söz konusu düzenlemeyle gemi üzerinde fiili el koyma tedbiri hiç uygulanmamakta veya bu yolla kaldırılmaktadır.¹³⁷ Böylece gemiye fiili olarak el konulması yerine teminat karşılığında işletilmesinin önü açılmak istenmektedir. Burada teminat ihtiyati haczin konusunu oluşturmamakta ve gemi üzerindeki fiili ihtiyati haciz durumu devam etmektedir.¹³⁸ Ayrıca gemi donatana veya üçüncü kişiye yediemin olarak da bırakılmadığı gibi düzenlemede geminin iadesi de öngörülmektedir. Bu nedenle TTK m.1366'de sayılan kurumlara¹³⁹ her hangi bir bildirim yapılmaz; aksine bu durumda geminin, üzerindeki ihtiyati haciz devam etmek kaydıyla serbest bırakıldığı, TTK m. 1366'da sayılan kurumlara bildirilir (TTK m. 1370/2) ve ihtiyati hacze ilişkin sicildeki kayıt korunur (TTK m. 1371/2).

Geminin teminat karşılığında donatana veya üçüncü bir kişiye bırakılması durumunda gemi üzerindeki ihtiyati haciz kalkmamakta; yalnızca gemi teminat karşılığında teminat gösteren kişiye bırakılmakta ve işletilmeye devam etmektedir. Düzenlemede yer alan teminat satış aşamasında gemiye bir daha el konulamaması riskine karşılık olarak verilmektedir.¹⁴⁰ Bu nedenle borçlunun gemi üzerinde-

¹³⁵ Koyuncu'ya göre taahhüt senedinin içeriğinin belirlenmesi gerekir. Koyuncu s. 376. Akyazan'a göre ise düzenlemenin amacı göz önüne alındığında İİK m. 263' göre verilecek taahhüt senedinin istenildiği zaman para veya ayın olarak verilmek şartıyla para veya malın teslimi taahhüdünü içermesi ve noterce tanzim veya tasdik edilmesi gerekir. Akyazan s. 38.

¹³⁶ Pekcanitez/Atalay/Özkan/Özekes, s. 553.

¹³⁷ Pekcanitez/Atalay/Özkan/Özekes, s. 552.

¹³⁸ Önen, s. 256.

¹³⁹ TTK m. 1366 uyarınca icra müdürünün, ihtiyati haciz kararını (derhâl) geminin bulunduğu bölgeden sorumlu sahil güvenlik komutanlığına veya emniyet teşkilatına, liman başkanlığına ve gümrük idaresine; (kararın uygulanmasını izleyen ilk iş gününde) geminin kayıtlı olduğu sicile ve yabancı bayraklı gemilerde, geminin bayrağını taşıdığı devletin en yakın konsolosluğuna bildirmesi gerekir (TTK m. 1366/3,4).

¹⁴⁰ Pekcanitez/Atalay/Özkan/Özekes, s. 552.

ki tasarruf yetkisi kısıtlanmamıştır. Borçlu istenildiğinde gemiyi veya teminatı iade ile yükümlüdür. Alacak teminattan karşılanınca amaç da gerçekleşmiş olur.¹⁴¹ Bu durumda gemi ile teminat arasında kader birliği vardır ve ihtiyati haczin devamı için açılan davanın sonunda, teminatın alacaklıya ödenmesine karar verilse dahi, teminat olarak yatırılan para icra veznesinden çekilene kadar, diğer deniz alacaklıları hacze katılabilir (TTK m. 1370/3). İhtiyati haciz konulması yeni deniz alacaklarına imkân verecek şekilde yorumlanmayacağı ve ihtiyati haciz hakkı sahibinin alacak üzerinde takip giderleri dışında rüçhan hakkı bulunmadığı için diğer alacaklılar bakiyeye değil İİK m. 100'e göre hacze iştirak eder.¹⁴²

Düzenlemeden de açıkça anlaşılabilceği gibi gemi teminat karşılığında borçlu veya borçlu dışında geminin kendisinde bırakılmasında menfaati olan üçüncü kişilere bırakılabilir. Özellikle TTK'de deniz alacağı olarak belirtilen alacaklardan geminin mülkiyeti veya zilyetliğine (1352/1/t) ve geminin ortak malikleri arasında çıkan, geminin işletilmesine ya da gemiden sağlanan hasılatı (1352/1u) ilişkin uyuşmazlıklarda ihtiyaten haczedilen geminin, zilyedi olan kişiye yeterli teminat karşılığında bırakılabileceği düzenlenmiştir (TTK m. 1370/4). Söz konusu alacakların açıkça düzenlenmesinin nedeni, belirtilen alacaklarda geminin kendisinin ihtiyati haczin konusu olduğu için ihtiyati haczin uygulanabilirliği konusunda tereddüde yer vermemektir. Zira belirtilen alacaklarda geminin kendisi ihtiyati haczin konusu olduğu ve muhafazası önem arz edeceği için teminat karşılığında geminin üzerindeki haczin kaldırılmasına karar verilememesine rağmen teminat karşılığında donatana veya üçüncü bir kişiye bırakılmasına izin verilmektedir. Ancak geminin teminat karşılığında serbest bırakılmasının istenebileceği alacaklar belirtilen alacaklarla sınırlı değildir.

Bir gemi alacağının söz konusu olması durumunda gemi üzerindeki ihtiyati hacizle birlikte rehin hakkının da teminat üzerine geçti-

¹⁴¹ Yılmaz, s. 1166.

¹⁴² Atamer'e göre ise diğer alacaklılar bakiyeye iştirak eder (Bu durumda güvencenin alacaklıya verilmesine karar verilirse ilgili kişilerin haciz hakkı düşer; ihtiyati haczi koyduran alacaklının alacağının kısmen veya tamamen reddedilmesi durumunda ise güvencenin serbest kalan miktarı diğer alacaklılara ayrılır) Atamer, Cebri İcra, s. 319.

ğinin ve alacaklının artık gemiyi rehinin paraya çevrilmesi suretiyle takip edemeyeceğinin kabulü gerekir.¹⁴³

5.2. Teminat Karşılığında Gemi Üzerindeki İhtiyati Haczin Kaldırılması

Teminat gösterilmesi ile alacaklı kolay paraya çevrilebilen bir teminata kavuşacağı için daha avantajlı bir durum elde ederken borçlu da gemisini işletme olanağı elde edeceği için teminat gösterilmesinin donatan yanında yükü ilgili kişiler ve yolcular gibi kimseler içinde avantajları söz konusudur.¹⁴⁴ Geminin maliki veya borçlu, geminin değerini geçmemek kaydıyla, deniz alacağının tamamı, faizi ve giderler için yeterli teminat göstererek, ihtiyati haczin kaldırılmasını mahkemeden isteyebilir. Takibe başlandıktan sonra bu yetki, icra mahkemesine geçer (TTK m. 1371/1). Teminatın üst sınırını hacedilen geminin değeri oluşturur. Ancak düzenlemede borç karşılığı ihtiyati haczin kaldırılması söz konusu olduğu ve teminata diğer alacaklılar iştirak edemeyeceği için verilen teminatın talep edilen alacak miktarı ve masrafları tutarını da geçmemesi gerekir.¹⁴⁵

Belirtilen teminatın verilmesi durumunda gemi üzerindeki fiili ihtiyati haciz durumu sona erer. Ancak bu durum tümüyle ihtiyati haciz statüsünün kalktığı anlamına gelmez; gemi üzerinden kalkan ihtiyati haciz teminat üzerinde devam etmektedir. Yani bu durumda ihtiyati haciz gerçekte kalkmamakta; ihtiyati haczin konusu değişmektedir.¹⁴⁶ Gemi üzerindeki ihtiyati haciz kalktığı için ihtiyati haczinin kaldırıldığı; TTK m.1366'de sayılan kurumlara bildirilir ve ihtiyati hacze ilişkin sicildeki kayıt silinir (TTK m. 1371/2). Söz konusu düzenlemeden yalnızca borçlu yararlanabilir. Teminat karşılığında geminin donatana veya üçüncü bir kişiye bırakılmasından farklı olarak (TTK m. 1370/1; İİK m 263) üçüncü kişilere söz konusu düzenlemeden yararlanma imkânı tanınmamıştır (TTK m. 1371; İİK m. 266).¹⁴⁷

¹⁴³ Çağa/Kender, s. 121.

¹⁴⁴ Çağa/Kender, s. 119, Ülgener, s. 13.

¹⁴⁵ TTK düzenlemesinde yer almamakla birlikte 1999 Tarihli Sözleşmede teminatın sınırını ihtiyati haciz talep edilen alacak miktarının oluşturacağı açıkça düzenlenmiştir Bakınız 1999 Tarihli Sözleşme m 4/5/a,b.

¹⁴⁶ Önen, s. 255.

¹⁴⁷ Çağa/Kender, s. 122.

TTK m 1371'e göre teminat verilmesi suretiyle gemi üzerindeki ihtiyati haczin kaldırılması durumunda teminatın verilmesiyle geminin serbest kalacağı ve ihtiyati haczin teminat üzerinde devam edeceği için deniz alacağı ile gemi bağımsızlaşmıştır. Bu nedenle geminin daha sonraki mukadderatı alacaklıyı ilgilendirmez. Bu durumda örneğin ihtiyati haczin devamı için açılan davanın sonunda, teminatın alacaklıya ödenmesine karar verirse, teminat karşılığında geminin donatana veya üçüncü bir kişiye bırakılmasından farklı olarak, diğer deniz alacaklıları söz konusu teminat üzerine haciz koyduramaz (yani diğer alacaklılar hacze değil bakiyeye katılır) (TTK m. 1371/3). Belirtilen düzenlemeye başvurularak geminin işletmeye devamı halinde gemi alacaklılarının hakkı her ne kadar diğer deniz alacaklılarının hakkından önce gelecekse de diğer deniz alacaklıları söz konusu teminattan yararlanamaz.

TTK'de deniz alacağı olarak belirtilen alacaklardan geminin mülkiyeti veya zilyetliğine (1352/1/t) ve geminin ortak malikleri arasında çıkan, geminin işletilmesine ya da gemiden sağlanan hâsılatı (1352/1u) ilişkin uyuşmazlıklarda geminin kendisinin ihtiyati haczin konusudur. Bu nedenle TTK düzenlemesinde açıklık olmamasına rağmen söz konusu alacaklar açısından teminat karşılığında gemi üzerinde ihtiyati haczin kaldırılmasına karar verilememeli, teminat karşılığında geminin malike veya üçüncü kişiye bırakılması yoluna gidilmelidir.

Gemi rehiniyle teminat altına alınmış bir alacağın söz konusu olması durumunda rehin hakkı aynı derecede teminat üzerine geçer. Bu durumda rehin alacaklısı alacağını teminattan elde etmek zorunda kalır ve rehinin paraya çevrilmesi yoluyla takip yapamaz.¹⁴⁸

5.3. İhtiyati Haczin Kalkması

Teminat verilmesi durumunda ihtiyati haciz statüsü kalkmamakta ya teminat üzerinde devam etmekte veya teminat karşılığında geminin işletilmesinin önü açılmaktadır. İhtiyati haczin tamamen kalkması ise ihtiyati haczi tamamlayan merasime başvurulmaması, vazgeçme, dosyanın işleminden kaldırılması ve mahkemece istem üzerine ihtiyati

¹⁴⁸ Rayegan Kender/Ergon Çetingil Deniz Ticareti Hukuku: Takip Hukuku ve Deniz Sigortaları İle Birlikte: Temel Bilgiler, On İki Levha, İstanbul, 2009, s. 244.

haczin kaldırılmasına karar verilmesi durumlarında söz konusu olur. Taraflar gemini ihtiyati haczinde dikkate alınan şartların ve durumların esaslı surette değişmesi veya ortadan kalkması halinde ihtiyati haczin kaldırılmasını talep edebilir.¹⁴⁹ Zira amacı ortadan kalkmış hukuki yararı bulunmayan bir ihtiyati haczi ayakta tutmak korumanın amacı ile bağdaşmaz. TTK kapsamında açıkça düzenlenmemekle birlikte ihtiyati tedbir için HMK m 396 düzenlenen söz konusu müessese, gemilerin ihtiyati haczinin ihtiyati tedbire ilişkin nitelikleri de bünyesinde barındırdığı için uygulanabilir niteliktedir.¹⁵⁰ İhtiyati haciz kararının verildikten sonra kararın uygulanabilmesi gerekir. ihtiyati haczine karar verilen gemi üçüncü kişinin elinde ise zorla alınır. Geminin kararda adı geçen kişinin elinde bulunmadığı görülürse veya yabancı gemi yurt dışına çıktığı için ihtiyati haciz uygulanamazsa uygulanma olanağı olmayan karar kendiliğinden hükümsüz olur.¹⁵¹

SONUÇ

Deniz hukuku anlamında ihtiyati haciz; bir deniz alacağının teminat altına alınması için, mahkeme kararı ile geminin alıkonulması veya seferden men edilmesi suretiyle borçlunun tasarruf alanından çıkarılmasını ifade eder. TTK düzenlemesi ile deniz alacaklarına ilişkin olarak ihtiyati tedbir yolu kapatılmış ve dava konusunu oluştursa da alınabilecek tek hukuki himaye tedbiri ihtiyati haciz olarak belirlenmiştir. Bu anlamda geminin ihtiyati haczi kavramı İİK anlamında ihtiyati haciz yanında sınırlı sayıdaki ayni ve şahsi talep haklarının güvence altına alınması için başvurulmuş geçici hukuki himaye tedbiri olarak gemiye el konulmasını da içermektedir. Ancak doktrinde ihtiyati tedbir yasağı kapsamında her türlü ihtiyati tedbirin değil mal veya hakkın muhafaza altına alınması ve yediemine tevdi gibi geminin seferden men'i sonucunu doğuran ihtiyati tedbirlerin ifade edildiği; gemiye el konması ve seferden men'i sonucunu doğurmayan ihtiyati tedbirin ise söz konusu yasağa rağmen mümkün olduğu haklı olarak belirtilmektedir.

¹⁴⁹ Pekcanitez/Atalay/Özkan/ Özekes, s. 557.

¹⁵⁰ İhtiyati haciz ve ihtiyati tedbir her ikisi de geçici hukuki koruma tedbiri olmakla birlikte birbirinden konuları ve sonuçları yönünden tamamen farklı iki müesseselerdir. Bu nedenle ihtiyati tedbire ilişkin hükümlerin ihtiyati hacze tamamlayıcı hükümler olarak uygulanma olanağı bulunmamaktadır. Pekcanitez/Atalay/Özkan/Özekes, s. 512.

¹⁵¹ Potacioğlu s. 878, Çağa/Kender, s. 95.

Gemi üzerinde ihtiyati haciz kurulabilmesi için öncelikle bir deniz alacağının mevcut olması ve alacağın muaccel olması gerekir. Zira ihtiyati haciz ancak bir deniz alacağı için kurulabilir. Ayrıca üzerinde ihtiyati haciz kurulabilecek bir geminin mevcut olması, alacaklı tarafından teminat gösterilmesi ve ihtiyati haczi tamamlayan merasimin yerine getirilmesi de ihtiyati haciz kurulmasının diğer şartlarını oluşturmaktadır. Deniz alacakları; alacağın söz konusu gemi veya geminin işletilmesinden doğmasını; deniz alacağının gemi rehini, gemi ipoteği veya gemi üzerinde aynı nitelikteki bir aynı yükümlülük ile teminat altına alınmasını veya uyuşmazlığın geminin mülkiyetine veya zilyetliğine ilişkin olmasını veya alacağın gemi alacaklısı hakkı vermesini ifade etmektedir (TTK m. 1369/1).

Geminin ihtiyati haczini isteme yetkisi; TTK m. 1352'de sayılan deniz alacaklarından birine sahip alacaklıya aittir. Alacaklı kural olarak deniz alacağının doğmasına sebebiyet veren geminin; birden fazla gemi söz konusu ise yalnız birinin ihtiyati haczini isteyebilecektir. Ancak kanun koyucu bazı şartların varlığı halinde gemi üzerindeki aynı haklara ilişkin uyuşmazlıklar dışında donatana ait başka bir geminin ihtiyati haczine de izin vermektedir. Ayrıca teminat verilmesi durumunda ihtiyati haciz kaldırılmakta ve üzerindeki ihtiyati haciz kararı kalkan bir geminin aynı alacak için tekrar ihtiyati haczine ancak istisnai bazı durumlarda izin verilmektedir. 6102 sayılı TTK'de sefere hazır geminin haczedilmesiyle ilgili bir sınırlamaya gidilmediği için geminin sefere hazır olması veya seferde olması ise ihtiyati haciz kararı verilmesi açısından bir önem arz etmeyecektir.

İhtiyati haciz kararı verilmesi ile bazı sonuçlar doğmaktadır. Öncelikle ihtiyati haciz kararı verilmesiyle gemiye fiilen el konulmak zordur (İİK m. 92/3). Bu amaçla ihtiyati haczine karar verilen bütün gemiler, icra müdürü tarafından seferden men edilerek muhafaza altına alınır veya yed'i emine teslim edilebilir. Bunun için ayrıca bir seferden men kararı verilmesine gerek yoktur. Ancak gemiler fiilen muhafaza altına alınamayacağı için ihtiyati hacizden kasit geminin limanı terkine engel olunmasıdır. İhtiyati haciz kararının diğer sonuçları ihtiyati haciz kararından etkilenen yükümlü kişilerle karşı sorumluluğun doğması, müaccel bir deniz alacağı için İİK m 257/2 uyarınca ihtiyati haciz kararı verilmesi durumunda alacağın söz konusu alacaklı açısından muacceliyet kazanması şeklinde belirtilebilir.

Ayrıca ihtiyati haciz kararı verilmesinin geminin idaresi ve işletilmesi açısından bazı sonuçları bulunacağı gibi ihtiyati haczin ilgili sicillere bildirilmesinin ve söz konusu şerhin ilaveten ihtiyati haczin de bazı sonuçları bulunmaktadır.

İhtiyaten haczedildikten geminin daha sonra teminat karşılığında serbest bırakılması mümkündür. Ayrıca borçluya borcun varlığını kabul etmesi durumunda, en baştan teminat karşılığında gemiye fiili el koyma tedbirinin uygulanmasına (TTK m. 1370) veya ihtiyati haciz konmasına engel olma (TTK m. 1371) olanağı da tanınmalıdır. Geminin serbest bırakılması kapsamında ihtiyati haciz gemi üzerinde devam ettiği halde teminat karşılığında geminin donatana veya üçüncü bir kişiye bırakılması ve teminat karşılığında gemi üzerindeki ihtiyati haczin kaldırılması olmak üzere iki farklı müessese düzenlenmektedir. Ancak her iki durumda da ihtiyati haciz kararı fiilen kalkmamakta yalnızca donatanın geminin işletmesinin önü açılmaktadır. İhtiyati haciz kararını kaldıran sebepler ise ihtiyati haczi tamamlayan mersime başvurulmaması, vazgeçme, dosyanın işlemde kaldırılması ve mahkemece istem üzerine ihtiyati haczin kaldırılmasına karar verilmesi durumlarında söz konusu olmaktadır.

Kaynakça

- Aksoy Mehmet Ali, Ticaret Hukuku Bilgisi, Detay yayınevi, Akara 2011.
- Akyazan Sıtkı, İhtiyati Hacizler ve Hacze İştirak, Kurtulmuş Matbaası, İstanbul 1958.
- Atamer Kerim, Süzel Cüneyt, Yeni Deniz Ticareti Hukukunun Kaynakları, C I, XII Levha Yayınları, İstanbul 2013.
- Atamer Kerim, Türk Ticaret Kanunu Tasarısına Göre Deniz Hukukunda Cebri İcra, Arıkan Yayınları, İstanbul 2006
- Atamer Kerim, "Gemilerin İhtiyati Haczinde Seferden Men Önemlinin Uygulanması", İÜHFİM, C.55, S. 3/2, İstanbul 1997, Erişim, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/>, Tarihi: 15.11.2014.
- Çağa Tahir/Kender, Rayegan, Deniz Ticareti Hukuku, C. III. 4. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1997.
- Çetingil Ergon A./Kender Rayegan/Ünan Samim/Yazıcıoğlu Emine, "TTK Tasarısının "Deniz Ticareti" başlıklı 5. Kitabında yer alan hükümler hakkında", *DHD Özel Sayı Ocak 2006* 1-297.
- Değnekli Ahmet, "İİK'İNİN 268. Maddesinde 4949 Sayılı Kanun'la Değişiklik Yapıldıktan Sonra Alınan İhtiyati Hacizlerde Hacze İştirak Derecesi" *TBB Dergisi Sayı 57*, 2005 s. 162-180.
- Ekşi Nuray, Yabancı Gemilerin İhtiyati Haczi, İstanbul, Beta, 2004.

- Kalpsüz Turgut, Gemi Rehni, 4. Bası, Ankara, BTHAE, 2001.
- Karaman M./D. Bektaşoğlu/Sanlı/S. Ünsal Aksakal/ E. Demir/F. Kurt, "TTK Tasarısı Hakkında Görüş ve Öneriler, TTK Tasarısı Hakkında Değerlendirmeler", DHD, Özel Sayı, İstanbul 2006, s. 369-385, s. 374-375.
- Kender Rayegan/Çetingil Ergon, Deniz Ticareti Hukuku, XII Levha, İstanbul 2009
- Koyuncu İbrahim Serdar," Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'nın "Deniz Ticareti" Kitabındaki Bazı Hükümler Hakkında Değerlendirmeler", DHD, Deniz Hukuku Derneği Yayınları, İstanbul 2006, s 347-368.
- Kuru Baki/Arslan Ramazan/Yılmaz Ejder, İcra İflas Hukuku, 25. Bası Ankara, Yetkin Yayınları, 2011.
- Kuru Baki, İcra ve İflas Hukuku El Kitabı II. Bası, Adalet Yayınevi, Ankara 2013.
- Kuru Sevilay, "TTK Tasarısının Deniz Ticareti Kitabındaki Cebri İcra Hükümlerine İlişkin Görüşler", DHD Özel Sayı, Deniz Hukuku Derneği Yayınları, İstanbul 2006, 385-408
- Light Didem Algantürk, "1999 Tarihli Gemilerin İhtiyati Hacine İlişkin Cenevre Sözleşmesi Hakkında" DHD Yıl 9 Sayı, 1-4 s 35-48.
- Light S. Didem Algantürk, "TTK Tasarısı'nın Deniz Ticareti Başlıklı Besinci Kitabı İle Getirilen Düzenlemeler ve değerlendirmeler" İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:5 Sayı:10 İstanbul 2006 s.123-14,5
- Önen Ergun, İhtiyati Haczin Kaldırılması Davası, AÜHFD 1980 C. 37 S. 1-4 s. 251-280.
- Pekcanitez Hakan/Atalay Oğuz/Özkan Meral Sungurtekin/Özekes Muhammet, İcra ve İflas Hukuku, Yetkin, Ankara, 2012.
- Peker Barış, "Türk Hukukunda Gemilerin İhtiyati Haczi" İstanbul 2010 (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).
- Sözer Bülent, Deniz Ticaret Hukuku, C I. 2. Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2013
- Tekil Fahiman, Deniz Hukuku, 5. Bası, İstanbul, Alkım Yayınları, 1998.
- Tetley William, "Arrest, Attachment and Related Maritime Law Procedures" Tulane Law Review V 73, p. 1895-1986.
- Türkel Doğuş Taylan, Gemi Alacaklısı Hakkının Paraya Çevrilmesi, Güncel Hukuk Yayınları, İzmir, 2008.
- Ülgener M. Fehmi, "Gemilerin İhtiyati Hacine İlişkin 1999 Tarihli Cenevre Konvansiyonuna Bir Bakış" DHD yıl 3 Sayı 3-4, s, 7-16.
- Üstündağ Saim, İcra Hukukunun Esasları, Sulhi Garan Matbaası İstanbul 1970.
- Postacioğlu İlhan Emin, İcra Hukuku Esasları İstanbul 1967.
- Potacioğlu İlhan Emin/Altay Sümer, İcra Hukuku Esasları, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2010.
- Özekes Muhammet, İcra İflas Hukukunda İhtiyati Haciz, Seçkin, Ankara 1999.
- Özekes Muhammet, İcra ve İflâs Hukuku ders notları - İhtiyati Haciz, Erişim <http://www.law.ankara.edu.tr/files/2014/04/9-%C4%B0cra-ve-%C4%B0fl%C3%A2s-Hukuku-%C4%B0HT%C4%B0YAT%C4%B0-HAC%C4%B0Z-1.pdf> Tarihi: 22.03.2015.
- Yılmaz Ejder, Geçici Hukuki Himaye Tedbirleri, Yetkin, Ankara, 2001.